

EELK USUTEADUSE INSTITUUT

**II KURSUS KRISTLIKU KULTUURILOO MAGISTRIÕPPE
SUUND**

ALLAN KROLL

**VAIMUANDED JA VAIMUILMINGUD APOSTLIKEST
ISADEST AUGUSTINUSENI**

MAGISTRIEKSAMI OSATÖÖ

JUHENDAJA PROF. DR. ARNE HIOB

TALLINN 18.05.2020

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	3
1. VAIMUANDIDE JA VAIMUILMINGUTE MÕISTED.....	8
2. ROOMA CLEMENS	9
3. ANTIOOKIA IGNATIUS.....	10
4. <i>KAHETEISTKÜMNE APOSTLI ÕPETUS</i>	11
5. PAPIAS	13
6. <i>HERMASE KARJANE</i>	14
7. MARKUSE 16:9-20	15
8. <i>SAALOMONI OODID</i>	16
9. POLYKARPOS	17
10. JUSTINUS MÄRTER.....	18
11. TATIANUS.....	20
12. IRENAEUS.....	21
13. TERTULLIANUS.....	23
14. ALEKSANDRIA CLEMENS	27
15. HIPPOLYTUS	28
16. <i>APOSTLITE ÕPETUS</i>	30
17. MARCUS MINUCIUS FELIX.....	31
18. PSEUDO-CLEMENSI KIRJAD	32
19. ORIGENES.....	33
20. NOVATIANUS.....	36
21. CYPRIANUS.....	37
22. GREGORIUS THAUMATURGOS.....	40
23. LACTANTIUS	41
24. ARNOBIUS	42
25. EUSEBIUS.....	43
26. <i>SERAPIONI SAKRAMENTAARIUM</i>	45
27. ANTONIUS	46
28. <i>APOSTLIKUD KONSTITUTSIOONID</i>	48
29. AUGUSTINUS.....	49
Kokkuvõte.....	51
Kasutatud kirjandus ja allikad	53

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistrieksami osatöö teema on *Vaimuanded ja vaimuilmingud apostlikest isadest Augustinuseni*. Teema valiku tingis, lisaks töö autori isiklikule huvile karismaatilise spiritualiteedi ja selle esinemise vastu kiriku ajaloos, ka tõsiasi, et eestikeelsetes kiriku ajaloos käsitlustes on seda teemat suures osas ignoreeritud või kirjutatud halvustavas toonis, seostades teemat entusiastidest hereetikute, skismaatikute või sektantidega. Suurem osa kiriku ajaloos raamatutest keskenduvad kas dogmadeloo, misjoniajaloo või kirikupoliitika käsitlemisele. Inglisekeelses kirjanduses on viimastel aastatel ilmunud mitmeid akadeemiliselt tõsiseltvõetavaid käsitlusi imedest, vaimuandidest ja vaimuilmingutest kiriku ajaloos.

Arvestades sellega, et karismaatiline ja nelipühilik liikumine moodustab tänapäeval oma 614 010 000 liikmega katoliiklaste järel suurima liikumise kristlaskonnas ning et iga päev kasvab selle liikmeskond keskmiselt 36 000 inimese võrra ¹, on arusaadav, et selle ignoreerimine ei ole põhjendatud. Samuti on mõistetav, et karismaatikud ise on hakanud otsima oma *juuri* kiriku ajaloos.

Karismaatilise ja nelipühiliku liikumise fenomenaalne kasv ajendas tuntud Harvardi teoloogi Harvey Cox'i tunnustama, et nelipühilus on *ümber kujundamas religiooni 21. sajandil* ².

Nelipühilased ise näevad enda liikumises, kas tagasipöördumist esimese sajandi apostliku kiriku puhtuse ja väe juurde (*restorationism*), või ajaloolise karismaatilise traditsiooni alalhoidmist (*traditionalism*) läbi kogu kiriku ajaloos. Side ajaloo ei ole seejuures mitte organisatoorne, vaid spirituaalne ³.

Kõige enam on ignoreerinud või kritiseerinud karismaatilist spiritualiteeti protestantlikud kirikud. Katoliku kirik on alati, toetudes kiriku pärimusele, aktsepteerinud imesid, tervenemisi, kurjade vaimude väljaajamist ja paljusid vaimuandeid. Karismaatiline spiritualiteet on säilinud mitmete müstikute, munkade ja vaimulike ordude praktikas.

Idakirikus on pneumatoloogia alati olnud teoloogias keskse tähendusega teemaks ja seetõttu on kirik olnud alati ka avatum *charismata* suhtes. Allan H. Anderson toob

¹ Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Pentecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.1, (andmed: World Christian Database).

² Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House, 2002, lk.3.

³ Ibid 5.

eeskujuna esile Gregorius Palamast (1296-1359), kes kirjutas transtsendentse Jumala kogemustest Vaimus ning *charismata* vastuvõtmisest läbi käte pealepanemise. Samuti mainib Palamas ka haigete tervendamist, imesid, keeli ja keelte tõlgitsemist ⁴.

Käesoleva teema olulisus kajastub selgelt ka Pühakirjas. Vaimuanded ja vaimuilmingud, nagu prohvetlus, ilmutused, nägemused, imed, tunnustähed ja haigete tervendamine, mängisid olulist rolli mitmete Vana Testamendi prohvetite elus ning ka Jeesuse ja tema apostlite tegevuses, kus eelpool mainituile lisandus veel ka kurjade vaimude väljaajamine. Nelipühapäevast alates lisandus keeltes rääkimine ehk *glossalalia*. Ronald Kydd osutab, et kristlased, praktiliselt kõigist olulisematest kristlikest keskustest Uues Testamendis, teadsid midagi Püha Vaimu liikumisest. Nende hulgas võib nimetada Jeruusalemma, Kaisaread, Samaariat, Antiookiat, Efesost, Kolossat, Tessaloonikat, Korintost ja Roomat ning Heebrea kirja adressaate ⁵. Koguduse jumalateenistustel toimisid vaimuanded ⁶, misjonitöös kasutati enamasti nn *väe evangelismi* meetodit, kus lisaks evangeeliumi kuulutamisele, tervendati haigeid ja aeti välja kurje vaimu ⁷.

Eddie Hyatt väidab, et esimese sajandi kogudus oli karismaatiline kogudus. Mitte koguduse organisatoorne struktuur, vaid Püha Vaimu dünaamiline töö usklikes ja koguduste elus oli see, mis rajas aluse nende elule, kogukonnale ja missioonile. Ta tsiteerib Rudolf Bultmanni, kelle väitel olid Uue Testamendi kogudustes ülemateks võimukandjateks need isikud, kes olid varustatud vaimulike andidega ⁸.

Jh 14:12 töötas Jeesus oma õpilastele, et nad võivad teha samu ja suuremaidki tegusid, kui need, mida tema on teinud. Suur Misjonikäsk, Mk 16:15-20, seostab selle töötuse koguduse missiooniga, kuulutada evangeeliumi kõigele loodule. Peetrus kuulutab oma nelipüha jutluses, et Püha Vaimu väljavalamine kestab kuni Issanda päevani, ehk Jeesuse tagasitulekuni. Vaimu väljavalamisega kaasnevad üleloomulikud vaimuilmingud, nagu nägemused, imed, tunnustähed ja prohvetlik kõne.

Käesoleva töö eesmärk on kirjeldada seda, kuidas kajastus järgmistel sajanditel Jeesuse, apostlite ja algkoguduse eeskujude vaimuandide ja vaimuilmingute esinemises.

⁴ Anderson, Allan Heaton, *An Introduction to Pentecostalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014, lk.21-22.

⁵ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.2-3.

⁶ 1Kr 12-14.ptk, 1997.a Piibli tõlge, mida kasutatakse kogu käesolevas töös.

⁷ Näiteks Ap 8:4-8.

⁸ Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House, 2002, lk.10

Magistrieksami osatöö maht võimaldab käsitleda ainult suhteliselt piiratud ajaperioodi, alates apostlikest isadest kuni Augustinuseni.

Töö maht ei võimalda pikemalt käsitleda kirjutiste autorite elu ja õpetust, vaid keskendub eelkõige sellele, mida autorid kirjutasid vaimuandidest ja vaimuilmingutest ning nende esinemisest. Samuti ei võimalda töö maht põhjalikult analüüsida allikate autentsuse temaatikat või imelugude alternatiivseid, näiteks naturalistlikke tõlgitsusi. Lähtutakse konservatiivsest teoloogilisest perspektiivist.

Töö hüpotees on, et vaimuanded ja vaimuilmingud, mis olid omased Jeesusele, apostlitele ja algkogudusele, hakkasid küll järgnevatel sajanditel järk-järgult hääbuma, kuid säilisid siiski märkimisväärselt erinevates kristlikes kogukondades.

Vaimuandide või vaimuilmingute lakkamist (*ingl.k. cessationism*) ei toeta Pühakiri, kirikuisade kirjutised ega esimeste sajandite kirikukorrad.

Professor James L. Ash Jr'i, hinnangul on praktiliselt kõik kirikoolused ühel nõul selles, et varakiriku institutsionaliseerumisega kaasnes karismaatiliste andide esinemise kahanemine. Vastates levinud väitele, et Uue Testamendi kaanon asendas vaimuanded, kirjutab ta, et prohvetluse peletasid eemale piiskopid, mitte Uue Testamendi kaanoni lõplik fikseerimine⁹.

Leebem pole ka Eric Robertson Dodds, kirjutades, et inspireeritud prohvetluse vana traditsiooni asemele tuli märkamatu arusaam, et kiriku juhtivad aukandjad on jumalikult juhitud ja selle tõttu läks prohvetlus põranda alla ning ilmus uuesti keskaegsetes ja hilisemates *maaniates*¹⁰.

Kydd väidab, et kogudus oli tugevalt karismaatiline kuni 200. aastani. Sellele järgnenud poole sajandi jooksul näib vaimuandide tähtsus kristlike kogukondade seas märkimisväärselt kahanevat¹¹.

⁹ Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House, 2002, lk.24, 26.

¹⁰ Dodds, Eric Robertson, *Pagan and Christian in An Age of Anxiety, Some aspects of religious experience from Marcus Aurelius to Constantine*, Cambridge University Press, 2001 (esmaväljaanne 1965), lk.68.

¹¹ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.4.

Vaimuandide esinemise kahanemisele viitab ka see, et montanistid uskusid, et vaimuandide esialgne tähtsus taastus alles nende liikumises¹².

J.D. King oletab, et kuna meie ajani säilinud kirjutised on enamasti kirja pandud kõrgemas ametis olnud vaimulike, näiteks piiskoppide poolt, aga haigeid võidsid õliga reeglina preestrid, mitte piiskopid, siis ei puutunud nad sellega kokku nii palju, kui rohujuure tasandil tegutsevad vaimulikud. Suurem osa Uue Testamendi kirjadest ei maini üldse Jeesuse imesid, vaatamata sellele, et autorid olid neist teadlikud. See, et Paulus oma kirjades nendest vaikib, ei kahanda messiaanlike tervenemiste tähtsust¹³.

Daniel Heinrich Matson võtab suhtumise vaimuandide hääbumisse kokku nõnda:

Kirikuisad võtavad oma kirjatõis mitte harva sõna ka mitmesuguste Vaimu-andide ja vägevate tegude kohta, ja kokkuvõtteks võime öelda, et algkristluses olid need endastmõistetavad ja üldised, vähemasti kuni kolmanda sajandi viimase pooleni. Kui need hiljem hakkasid harvenema, siis see paljudele tundus ebaloomulikuna ja nad nägid selles tagasiminekut, hädaohtu. Iseloomustavad on selles asjas Augustinus'e sõnad: „Käesaja paganad heidavad kristlastele ette ja tõukavad endid, et ma enam ei näe nende keskel imetegusid. Aga selle asemel, et võtta enesele süü ja tunnetada õiget põhjust, et esimene usu jõud on vähenenud seetõttu, et kristlased enam nõnda ustavalt ei käi Kristuse jälgedes, seletavad nad vastupidiselt – annid on üleaarused“. Ja Chrysostomus ütleb: „Kõrkus on peamine põhjus, mis pärast Issand vähehaaval oma andeid tagasi võtab“¹⁴.

Töö kirjutamisel on autor olulisemate allikatena kasutanud tuntud teoloogi ja kirikuloolase Philip Schaff'i poolt tõlgitud varakiriklikke tekste, Kaisarea Eusebiuse *Kiriku ajalugu*, Jeff Doles'i raamatut *Miracles & Manifestations of the Holy Spirit in the History of the Church*, mis sisaldab peamiselt käesolevas töös käsitletud teemaga seotud tsitaate, põgusate kommentaaridega, samuti raamatut *Apostlikud isad* (tõlkinud Kalle Kasemaa, *Didache* tõlkinud Jaan Kiivit, kommentaarid kirjutanud Anne Kull), *Saalomoni oodid* (tõlkinud Amar Annus) ning erinevaid internetiallikaid kirikuisade kirjutiste ja kirikukordadega.

Olulisematest autoritest, kelle teoste töö autor toetub, tuleks nimetada Saint Andrew's Teoloogilise Seminari (Manila) kirikuloo professor Andrew Daunton-Fear'i,

¹² Anderson, Allan Heaton, *An Introduction to Pentecostalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014, lk.19.

¹³ King, J.D, *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.96-99.

¹⁴ Matson, D.H, *Algkristlased*, Tallinna Immanueli Evangeeliumi Kristlaste Vabausüüingu Kirjastus 1938, lk.51.

Tyndale'i Ülikooli kristluse ajaloo emeriitprofessor dr.Ronald Kydd'i, Asbury Teoloogilise Seminari Uue Testamendi professor Craig S. Keenerit, teoloogiaprofessor dr.Eddie Hyatt'i ja pastor J.D. King'i. Samuti karismaatilise spiritualiteedi suhtes pigem skeptiliselt meelestatud Londoni Teoloogiakooli rektor Graham H. Twelftree'd ja imesid täielikult eitav omaaegne Princetoni Teoloogilise Seminari rektor Benjamin Breckinridge Warfield'i.

Töö kirjutamisel valmistas eelkõige raskusi selle piiratud maht. Välja tuli jätta hulk juba valmis kirjutatud peatükke ning kärpida olemasolevaid. Seetõttu keskenduti allikatele, mis annavad töö kontekstis olulisemat ja põhjalikumat infot või kajastavad kronoloogilises või geograafilises mõttes karismaatilise spiritualiteedi esinemist. Tööst tuli välja jätta montanistide liikumise põhjalikum kirjeldus, kuigi selle üle, kas oli tegemist hereetilise liikumisega või mitte, käivad vaidlused tänini. Hyatt juhib tähelepanu sellele, et montanistide suhtes tuleb langetada otsused, toetudes üksnes nende vastaste kirjutistele, sest nende endi poolt kirjutatud dokumente ei ole säilinud. Ta nimetab montanismi esimeseks karismaatiliseks uuendusliikumiseks kirikus ning usub, et selle hülgamine soodustas kiiresti süvenevat vaimuandide hääbumist ¹⁵.

Samuti tuli tööst välja jätta Uue Testamendi apokrüüfides ja pseudoepigraafides esinevad kirjeldused vaimuandidest ja vaimuilmingutest. Kydd'i sõnul pole apokrüüfsete raamatute tähtsus niivõrd selles, mis nende autorite väitel aset leidis, vaid selles, mida kirjutiste autorid ja lugejad võimalikuks pidasid ¹⁶.

Välja tuli jätta ka mitmete piiskoppide (Antiookia Theophilus, Aleksandria Dionysius, Hilarius Poitiers'st, Martin Tours'ist, Nazianzi Gregorius, Jeruusalemma Cyrillos, Kappadookia Basilius, Nyssa Gregorius, Ambrosius jt) ning mitmete munkade (Pachomius, Makarius, Hilarion jt) kirjeldused nägemustest, prohvetlusest, *glossalaliast*, imedest, haigete tervendamise ja kurjade vaimude väljaajamisest.

Töö on jaotatud 29 peatükiks, millest esimeses defineeritakse mõisteid ja järgnevates kirjeldatakse kronoloogilises järjekorras vaimuandide ja vaimuilmingute esinemist kirikuisade ja teiste antiiksete autorite kirjutistes ning vanades kirikukordades.

¹⁵ Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House, 2002, lk.29-30.

¹⁶ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.52.

1. VAIMUANDIDE JA VAIMUILMINGUTE MÕISTED

Selleks, et oleks üheselt mõistetav, mida vaimuandide ja vaimuilmingute all silmas peetakse, on esmalt tarvis defineerida mõisted.

Elmar Salumaa defineerib vaimuandeid järgnevalt:

Harisma (krk, vaimuand ehk armuand, vaimuanne) mõiste on käibel hellenistlik-religioosses keelepruugis, kus sellega tähistati entusiastlikke, ekstaatilis-müstilisi elamusi ja imesid. Paulus toob selle mõiste oma teoloogilisse keelepruuki ja annab sellele ühtlasi kindla sisu: harismad on küll Kristuses alanud uue aiooni annid, kuid ei ole piiratud ekstaasi ja müstikaga, vaid on eriomased igale kristlasele, kes ristimise kaudu on osa saanud Jumala armust ja mis kohustavad igaiht kuuletuma Issandale ning ligimese teenimisele armastuses¹⁷.

Suur Piibli Leksikon kirjeldab vaimuandeid järgnevalt:

Vaimuanded on antud kogu Jeesuse kogudusele (1Kr 12:7, 11). Oma olemuselt on nad varustus üksteise teenimiseks ja koguduse ülesehitamiseks (1Kr 14:3-5; 1Pt 4:10). [--] Vaimuanded saavad Pühalt Vaimult igaihe osaks nii, nagu Püha Vaim tahab (1Kr 12:11). [---] Anded antakse UT-s tihti koos Vaimuga, väga sageli käte pealepanemise teel apostlite poolt (Ap 8:14-19; 19:6, 2Tm 1:6), mõnikord ennustuse läbi, kui koguduse vanemad panevad käed kellegi peale (1Tm 4:14)¹⁸.

Kreekakeelne χάρισμα (*charisma*) on spetsiifiliselt Pauluse poolt kasutatud termin. Sõna esineb Uues Testamendis seitsmeteist korda ja ainult ühel korral väljaspool pauliinlikku korpust (1Pt 4:10)¹⁹.

James D.G Dunn defineerib *charisma*'t järgnevalt:

Charisma on sündmus, tegevus, mille teeb võimalikuks jumalik vägi; charisma on jumalik energia, mis saavutab soovitud konkreetse eesmärgi (sõnas või teos) läbi üksikisiku²⁰.

Vaimuilmingute all peetakse silmas erinevaid üleloomulikke ja spirituaalseid nähtusi, mis ei liigitu otseselt vaimuandide kategooria alla. Nende hulgas võib nimetada nägemusi, ilmutusi, prohvetlikke unenägusid, ekstaasi ja erinevaid müstilisi kogemusi. Eksortsismi ei nimetata Uues Testamendis vaimuandeks, aga kuna seda kirjeldatakse reeglina toimimas koos vaimuandidega, siis tehakse sama ka käesolevas töös.

¹⁷ Salumaa, Elmar, *Süsteemaatilise teoloogia käsiraamat ehk dogmaatika märksõnades*, Kirjastus Logos, EELK Usuteaduse Instituut, Tallinn, 2008, lk.78.

¹⁸ Rienecker, Fritz; Maier, Gerhard, *Suur Piibli Leksikon*, Logos, Tallinn, 2011, lk.684.

¹⁹ Dunn, James D.G, *Jesus and the Spirit*, SCM Press, London, 1997, lk.205.

²⁰ Ibid 209.

2. ROOMA CLEMENS

Clemensit peetakse traditsiooniliselt Rooma koguduse neljandaks piiskopiks ²¹ ning esimeseks apostlikuks isaks ²². Eusebius, tuginedes Origenesele, kinnitab, et tegemist on sama Clemensiga, keda apostel Paulus nimetab oma kaastöölisena (Fl 4:3), aga tänapäeval peetakse seda ebatõenäoliseks ²³.

Clemensi esimeses kirjas korintlastele, mis kirjutati tõenäoliselt aastal 96 ²⁴ (38:1), kirjutab ta sellest, et igäihele on antud armuand (kr.k. *charisma*) ²⁵. Tekib küsimus, kas autor kasutab sõna samas tähenduses, nagu apostel Paulus oma kirjades, Rm 12:6; 1Kr 12:4. Pauluse kirjades viitab sõna *charisma* erilistele võimetele, mida Jumal annab inimestele, selleks, et aidata teisi. Kui Clemens kasutas sõna samas tähenduses, siis näitab see, et vaimuanded toimusid Rooma kristlaste seas 1. sajandi lõpus. Arvestades seda, et sarnaselt Paulusele, kasutab Clemens (1.Clem.37:5-38:1) inimese ihu ja koguduse, kui Kristuse ihu analoogiat, võib järeldada, et sama kehtib ka erinevate andide (*charismata*) kohta, kuna Paulus asetab vaimuandide toimimise Kristuse ihu konteksti ²⁶.

Clemens näeb samuti kogudust Kristuse ihuna, mis jaguneb erinevateks liikmeteks ja millele Jumal on jaganud erinevaid andeid, vastavalt oma äranägemisele. Need omakorda peavad toimima koguduses kõigi usklike hüvanguks.

Graham H. Twelftree väidab, et Clemens ei ole huvitatud ei eksortsismist ega imedest, kuna esimesest ta ei kirjuta ja teisi ei maini, rääkides apostlite missioonist. Ta mõnab siiski, et Clemens palub Jumalal tervendada haigeid, kuid ei maini eksortsismi. Twelftree kasutab siin *argumenti vaikusest* oma hüpoteesi tõestusena. Viited vaimuandidele ja haigete tervenemise pärast palumisele, jätab ta käesoleva töö autori hinnangul ebaõiglaselt vähetahtsatena kõrvale. Viited vaimuandidele ja palve haigete tervenemise pärast näitavad piisava selgusega, et karismaatiline vaimsus polnud kirikus hääbunud.

²¹ *Apostlikud isad*, Eesti Keele Sihtasutus, tõlge Kalle Kasemaa, kommentaarid ja märkused Anne Kull, Tallinn, 2002, lk.9.

²² *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/cathen/04012c.htm>, 16.04.2020.

²³ *Apostlikud isad*, Eesti Keele Sihtasutus, tõlge Kalle Kasemaa, kommentaarid ja märkused Anne Kull, 2002, lk.9.

²⁴ *Ibid* 9.

²⁵ *Ibid* 32.

²⁶ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.11-12.

3. ANTIOOKIA IGNATIUS

Antiookia Ignatius sündis umbes aastal 50 Süürias ja suri Roomas ca 98-117 ²⁷.

Kydd nimetab Ignatiust prohvetiks, kes hindas kõrgelt vaimuandeid ²⁸. See paistab silma ka tema kirjadest. Oma kirjas Polykarposele (2:2) julgustab ta viimast paluma *kõiki armuande külluses* ²⁹. Sõna, mida Ignatius armuandide kohta kasutab on *charisma*. Pole põhjust kahelda, et Ignatius kasutab seda samas tähenduses, nagu apostel Paulus oma kirjades.

Kirjas filadelflastele (7:1-2) manitseb ta usklikke hoidma piiskopi, presbüterite ja diakonide poole. Mõned koguduse liikmed kahtlustasid Ignatiust selles, et ta, olles eelnevalt teadlik kogudusesisestest konfliktidest, kasutas juhust, et kogudust selle eest korrale kutsuda. Ignatius ise aga kinnitab, et seda *kuulutas Vaim* tema kaudu ³⁰. Viis, kuidas Ignatius oma prohvetlikku sõnumit edastab, on samuti kõnekas. Ta rõhutab seda, et ta *hüüdis valju häälega, Jumala häälega kõneldes* ³¹. Kydd osutab sellele, et tol ajal peeti valjult kõnelemist, religioosses kontekstis, nii kristlaste kui mittekristlaste seas prohveti tunnusemärgiks ³². Kuigi Ignatius ise ennast prohvetiks ei nimeta, näib ta end pidavat Jumala Vaimu tööriistaks prohvetliku sõnumi edasiandmisel.

Tuleb meeles pidada ka seda, et Ignatiuse kirjad puudutasid kristlasi erinevates piirkondades. Võib eeldada, et kristlased Süürias ja Väike-Aasias olid Ignatiuse ajal tuttavad vaimuandidega. Kui Ignatius võis rääkida prohvetlikult Filadelfias, siis tõenäoliselt toimus ta sarnaselt ka oma koguduses Antiookias. Kirjast filadelflastele ei jää muljet, et ta oleks pidanud prohvetlikku kõnet millekski ebatavaliseks, vaid pigem tavapäraseks ³³.

²⁷ *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/cathen/07644a.htm>, 16.04.2020.

²⁸ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.15.

²⁹ *Apostlikud isad*, Eesti Keele Sihtasutus, tõlge Kalle Kasemaa, kommentaarid ja märkused Anne Kull, Tallinn, 2002, lk.144.

³⁰ *Ibid* 135.

³¹ *Ibid* 135.

³² Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.16.

³³ *Ibid* 17.

4. KAHETEISTKÜMNE APOSTLI ÕPETUS

Viiteid vaimuandidele varakiriku ajaloos leiame raamatust *Kaheteistkümmne apostli õpetus*, täispika nimega *Issanda õpetused paganarahvastele 12 apostli läbi ehk Didache (õpetus)*, mille kirjutamise ajaks pakub Doles aastaid 80-120³⁴. Kydd'i hinnangul on raamatu kirjutamise paik tõenäoliselt Süüria³⁵.

Prohveti ametit kirjeldab terve *Didache* 11. peatükk ning õpetab usklikke vahet tegema õigetel ja valedel õpetajatel, apostlitel ja prohvetitel. Põhilisteks kriteeriumideks olid apostlite õpetuses püsimine, rahaahnuse puudumine ja kristlikud eluviisid. Tekstist nähtub selgelt, et prohvetiand ja vaimus kõnelemine olid kogudustes au sees ning seda nähti koguduse jumalateenistuse lahutamatu osana.

Prohvetlikest sõnumitest ja prohvetiandega inimestest peeti lugu, aga samas sooviti kaitsta kogudust valeprohvetite eest³⁶.

Raamatus mainitakse rändprohveteid, kes teenisid kristlasi oma vaimuandega. Prohvetid kõnelesid vaimus (11:7³⁷) ja võisid jumalateenistusel takistamatult tänupalvet teha (10:7³⁸). Üks nõudmistest, mida neile esitati oli see, et nad ei tohtinud pikemaks ajaks kuhugi peatuma jääda. Kui prohvetid oleksid tegutsenud väikesel territooriumil, siis oleks kohalik kristlaskond neid lühikese ajaga tundma õppinud ja vajadus neid läbi katsuda oleks ära langenud. Ülalmainitu osutab sellele, et *Didache* oli adresseeritud suhteliselt suurel territooriumil asuvatele kristlikele kogukondadele. Apostlite tegude raamatu 13:1-2 ja 15:32 viitavad sellele, et vaimuanded olid Antiookia kogudusele hästi tuntud. Prohvetid tegutsesid siis Süüria pealinnas ning *Didache* kinnitab, et see ei olnud muutunud ka raamatu kirjutamise ajaks³⁹.

Didache 13:3 nimetab prohveteid koguduse ülempreestriteks ja julgustab kristlasi neid materiaalselt toetama. *Didache* 15:1-2 räägib piiskoppide ja diakonite valimisest ning

³⁴ Doles, Jeff, *Miracles & Manifestations of the Holy Spirit in the History of the Church*, Walking Barefoot Ministries, USA, 2008, lk.22.

³⁵ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.6.

³⁶ Ibid 8.

³⁷ *Apostlikud isad*, Eesti Keele Sihtasutus, tõlge Kalle Kasemaa, kommentaarid ja märkused Anne Kull, *Didache* tõlge Jaan Kiivit, Tallinn, 2002, lk.210.

³⁸ Ibid 209.

³⁹ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.7.

mainib, et nad teenivad usklikke jumalateenistusel prohvetite ja õpetajatena. Neid ei tohiks alahinnata, vaid vastupidi austada koos prohvetite ja õpetajatega ⁴⁰.

Kydd osutab sellele, et koguduses valitud ametikandjad (piiskopid ja diakonid) tegutsesid sarnaselt karismaatilistele rändprohvetitele ja õpetajatele ning et koguduses oli mõlemat tüüpi juhte: karismaatilised juhid ja koguduse poolt valitud juhid ⁴¹.

Didache's kirjeldatud kristlik kogukond praktiseeris Jeesuse ja Uue Testamendi autorite juhiseid, olles avatud prohvetlusele, samas katsudes kõike läbi. Spontaanne prohvetlik teenimine kristlaste jumalateenistustel näib olevat tavapärane, mitte erandlik.

Doddsi hinnangul aktsepteeriti varakirikus seda, et prohvetid uskusid end rääkivat Püha Vaimu inspiratsiooniga, sest väide oli kindlalt rajatud Pühakirjale: *pneuma* oli langenud apostlite peale ja jätkab tegutsemist kuni viimse päevani ⁴².

Ei saa nõustuda Twelftree väitega, et *Didache* ja ka apostlikud isad tunnevad vähest huvi või ei huvitu üldse Jeesuse imedest. Twelftree arvates on märkimisväärne, et rändjutlustajate (apostlite ja prohvetitega) seoses ei mainita raamatus mingeid imesid. Sellest järeldab ta, et imed ja eksortsism ei olnud *Didache's* kirjeldatud usukogukonna loomulikuks praktikaks; imede olemasolu tunnistati, aga neid seostati valekristlastega ja vale-messiaga. Didachist propageerivat imede-vaba kristlust ⁴³.

Kirikuisade kirjutised, nagu ka Uue Testamendi kirjad, tegelevad enamasti teatud küsimuste käsitlemisega, mitte kõikehõlmava teoloogilise ülevaatega piirkonnas toimuvast. Jeesus ja apostlid olid vaieldamatult karismaatikud, kuid Uue Testamendi kirjades ei viidata praktiliselt üldse nende imedele. Autorid tegelevad spetsiifilise temaatikaga ja võib jääda mulje, et karismaatilised ilmingud polnud enam olulised. Twelftree kasutab regulaarselt *argumente vaikuselt* (mida ta ka hiljem napisõnaliselt tunnistas ⁴⁴) oma väidete tõestuseks ja eeldab, et kui tekst vaikib millestki, siis seda ei eksisteerinud või olid kirjutaja või kirja adressaadid sellele vastu.

⁴⁰ *Apostlikud isad*, Eesti Keele Sihtasutus, tõlge Kalle Kasemaa, kommentaarid ja märkused Anne Kull, *Didache* tõlge Jaan Kiivit, Tallinn, 2002, lk.211.

⁴¹ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.9-10.

⁴² Dodds, Eric Robertson, *Pagan and Christian in An Age of Anxiety, Some aspects of religious experience from Marcus Aurelius to Constantine*, Cambridge Univesity Press, 2001 (esmaväljaanne 1965), lk.58.

⁴³ Twelftree, Graham H, *In the Name of Jesus: Exorcism among Early Christians*, Baker Academic, USA, 2007, lk.216-218.

⁴⁴ *ibid* 285.

5. PAPIAS

Papias elas aastatel ca 60-130 ning oli Väike-Aasias Hierapolise piiskop ⁴⁵. Tema kirjutised on meieni jõudnud läbi Irenaeuse ja Kaisarea Eusebiuse.

Eusebius oli Papiase suhtes kriitiline ja ei nõustunud Irenaeuse väitega, et too oli apostel Johannese õpilane, kuid kirjutab siiski, et kiriku traditsiooni kaudu olid Papiaseni jõudnud teatud imelood. Apostel Filippus ja tema tütre elased Hierapolises ja seal väidab Papias end olevat kuulnud Filippuse tütarde lugu surnu ülesäratamisest tema eluajal ja väidab samuti, et Justus Barsabas (Ap 1:23) olevat kord mürki joonud, aga Issanda armust ei kannatanud selle tõttu mingit kahju ⁴⁶.

Selle nabi infokillukese põhjal ei saa teha kaugeleulatuvaid järeldusi, aga tõsiasi, et Papias peab vajalikuks neid imesid esile tõsta, näitab et neid peeti oluliseks tõestuseks ülestõusnud Kristuse väest, mis tegutses edasi tema koguduses. Arvestades seda, et kirikuloolastel on sellest perioodist vähe kirjalikke allikaid, võimaldab see detail siiski heita pisut valgust käesolevas töös käsitletud teemale.

⁴⁵ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.38.

⁴⁶ Eusebius, *The Church History*, Paul L.Meier, Kregel Publications, Grand Rapids MI, 1999, lk.127-128.

6. HERMASE KARJANE

Hermase Karjane on tõenäoliselt kirjutatud 2. sajandi esimesel poolel ja on seotud Rooma kogudusega ⁴⁷. On oletatud, et autor oli Pauluse poolt mainitud Hermas (Rm 16:14), kuid on tõenäolisem, et tegemist oli paavst Pius I vennaga (140-155) ⁴⁸.

Hermas kirjeldab oma raamatus mitmeid nägemusi, mis olid talle osaks saanud ning kahes neist (46:2, 114:1-4) väidab ta end olevat saanud korralduse need ka kirja panna ja avaldada. Kuigi Hermas ei nimeta ennast prohvetiks, tundub, et ta arvas end seda rolli täitvat ⁴⁹. Üks *Hermase Karjase* autori peamisi eesmärke on õpetada kristlasi katsuma läbi neid, kes väidavad endil olevat Püha Vaimu andeid ⁵⁰. Õige prohveti, tunneb ära sellest, millist elu ta elab ja milliseid tegusid ta teeb. Vajadus teha vahet õigetel prohvetitel ja valeprohvetitel, sisaldab endas eeldust, et liikvel oli mõlemaid.

Hermase Karjane 43:9 räägib, et kui jumaliku Vaimuga inimene tuleb õigete kogunemisele, kellel on usku jumalikku Vaimusse, siis täidab teda prohvetliku vaimu ingel ja tema, olles täidetud Püha Vaimuga, räägib rahvale nii, nagu Issand soovib ⁵¹.

Esiteks on oluline tähele panna, et prohvetiand tegutses koguduse jumalateenistuse kontekstis. Teiseks nähtub tekstist, et prohveti sõnum oli adresseeritud kogu grupile, mitte üksikisikule. Kolmandaks öeldakse, et prohvet täidetakse Vaimuga ja ta räägib seda, mida Jumal tahab. Kirjeldus sarnaneb paljuski 1Kr 12-14 peatükkidele. Huvitav lisa on aga *prohvetliku vaimu ingel*, mida ei esine mitte kusagil Pauluse tekstides ⁵². Raamatust nähtub, et Vaimuga täitumine, prohvetlik kõne, ilmutused ja nägemused ei olnud 2. sajandi esimese poole Rooma kristlaste jaoks haruldased, vaid loomulikud nähtused, mis kuulusid koguduse jumalateenistuse juurde.

⁴⁷ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.19.

⁴⁸ *The Catholic Encyclopedia*, <https://www.newadvent.org/cathen/07268b.htm>, 27.04.2020.

⁴⁹ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.19.

⁵⁰ Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.8.

⁵¹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 17.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 2, ANF02, Fathers of the Second Century: Hermas, Tatian, Athenagoras, Theophilus, and Clement of Alexandria (Entire)*.

⁵² Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.20.

7. MARKUSE 16:9-20

Käesoleva töö maht ei võimalda detailselt käsitleda küsimust Markuse evangeeliumi *pikema lõpu* autorlusest või täpsest dateerimisest. Twelftree pakub teksti kirjutamise ajaks kõige varasemalt teise sajandi algust, Martin Hengel pakub kõige hilisemaks võimalikuks dateeringuks teise sajandi keskpaika. Kõige varasema nimetatud teksti tsitaadi leiame Tatianuse *Diatessaronis*, mida dateeritakse aastasse 172. Irenaeus tsiteerib Markuse pikemat lõppu, osana Markuse evangeeliumist, raamatus *Hereesiate vastu* (3.10.5), mis on kirjutatud ca 175-189⁵³.

Tekst kirjeldab Jeesuse ülestõusmisjärgset ilmumist ja õpilaste läkitamist kõike maailma, evangeeliumi kuulutama. Jeesus töötab, et tunnustähed järgivad kõiki usklikke, mitte üksnes apostleid. Nad võivad ajada välja kurje vaime, rääkida uusi keeli ja panna käed haigete peale ning need saavad terveks.

Muidu skeptiliselt meelestatud Twelftree möönab, et Markuse evangeeliumi nn *pikem lõpp* näitab, et selle autor võis olla *märkimisväärselt huvitatud* eksortsismist, kuna ta mainib seda lausa kaks korda kaheteistkümneme salmi jooksul⁵⁴.

Teksti autor kirjutab, et *tunnustähed saadavad uskujaid*. Sõna *saatma* või *järgima* kannab endas mõtet, et tunnustähed saadavad sõnumit nii lähedalt, et neid võib näha kui sõnumi tagajärgi või isegi kui osa sõnumist. Samuti kannab see endas mõtet sõnumi ehtsuse tõestamisest. Twelftree tunnistab, et Markuse evangeeliumi *pikem lõpp* võib lugejale näidata eksortsismi olulisust Rooma kristlaste seas, teise sajandi esimesel poolel⁵⁵.

Markuse evangeeliumi *pikem lõpp* osutab selgelt karismaatiliste andide olulisusele vähemalt selles piirkonnas, kust tekst pärit on. Arvestades ka Tatianuse ja Irenaeuse viiteid nimetatud tekstile, võib oletada, et selle mõju ei piirdunud üksnes Rooma kristlastega 2. sajandi esimesel poolel.

⁵³ Twelftree, Graham H, *In the Name of Jesus: Exorcism among Early Christians*, Baker Academic, USA, 2007, lk.233.

⁵⁴ Ibid 231.

⁵⁵ Ibid 236.

8. SAALOMONI OODID

Saalomoni oodid on kirjutatud enne 150. aastat Süürias, peavoolu kristlikusse kirikusse kuulunud autori poolt ⁵⁶ ja selles on vihjeid karismaatilistele kogemustele.

Ood 11:6 Ja kõnelevad veed puudutasid minu huuli Issanda lättest kadeduseta. 7. Ja ma jõin ning sain joobnuks, elavast veest, mis ei sure ⁵⁷.

Sarnasus Jeesuse sõnadega Johannese 7:37-39 on ilmne. Elav vesi on Püha Vaimu sümbol. Pole küll päris kindel, kas *Oodide* autor mõtles seda, kuid kahtlemata kirjeldab ta müstilist kogemust, Issandast osasaamist ja täitumist.

Ood 12:1-2 kirjeldab seda, kuidas Jumal täitis autori oma tõe sõnaga, et ta seda kõneleks. Autori prohvetlikku tunnetust ja usku enda kirjutatu jumalikku inspireeritusse, on võimatu mitte märgata ⁵⁸.

Oodide autor näeb ennast harfina, mille keeltele mängib Issanda Vaim ⁵⁹.

Ood 36:1 Ma puhkasin Issanda Vaimu peal ja ta tõstis mu üles kõrgusesse. 2. Ja ta pani mu seisma mu jalgadele Issanda kõrguses, tema täiuslikkuse ja hülguse ette, kus ma ülistasin teda oodide loomisega ⁶⁰.

Tegemist on ekstaatilise kogemuse ja prohvetliku kõnepruugiga. Religioosne õhkkond, milles *Oodid* kirjutati, pidi olema väga soosiv vaimuandide toimimise suhtes ⁶¹. Jumala Vaimuga täitumine, ekstaas, müstilised kogemused ja Vaimust inspireeritud kõne olid raamatu autori jaoks reaalsed ja olulised religioossed kogemused.

Saalomoni oodides (18:2-3; 21:1-4) kirjutatakse ka ihulikust tervenemisest. Tegemist ei olnud üksnes sisemise ja vaimse kogemusega, vaid müstiline kogemus manifesteerus ka autori füüsilises ihus läbi tervenemise.

⁵⁶ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.23.

⁵⁷ *Kirik ja Teoloogia*, <https://kjt.ee/2017/08/saalomoni-oodid-1-osa/>, Süüria keelest tõlkinud Amar Annus, 21.02.2020.

⁵⁸ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.24.

⁵⁹ Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.13.

⁶⁰ *Kirik ja Teoloogia*, <https://kjt.ee/2017/08/saalomoni-oodid-2-osa/>, Süüria keelest tõlkinud Amar Annus, 21.02.2020.

⁶¹ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.24-25.

9. POLYKARPOS

Apostel Johannes õpilane ja Smürna piiskop Polykarpos suri märtrisurma aastal 155 või 156. *Polykarpose martüürium* on vanim väljaspool Uut Testamenti meie ajani säilinud dokument, mis kirjeldab kristliku märtri hukkamist ⁶². Kirja on selle pannud Filomelioni kiriku liige nimega Markion ⁶³.

Polykarpose karismaatiline spiritualiteet kumab läbi sellest, kuidas ta koges Issanda juhtimist, valmistudes oma märtrisurmaks. Tagakiusu puhkedes keeldus piiskop linnast põgenemast, kuid usklikud veensid teda siiski salaja lahkuma. Kolm päeva enne kinni võtmist nägi ta palve ajal nägemuses oma patja tules põlemas ja ütles oma kaaslastele: *Mul tuleb elusalt põleda*. Rahvahulga nõudmisel otsustatigi piiskop elusalt põletada. Kirjutise autor nimetab Polykarpose sõnu prohvetlikeks ⁶⁴.

Imeks pidasid kohal viibinud kristlased ka eriskummalist sündmust, mis leidis aset pärast seda kui Polykarpos oli palve lõpetanud ja tuli oli süüdatud.

15:2 Sest tuli ümbritses võlvi kuju võttes, otsekui tuulest täidetud laevapuri, ringina märtri keha; ja (tema) oli seal keskel mitte kui põlev liha, vaid nagu küpsetatav leib või nagu kuld ja hõbe, mida ahjus puhastatakse. Sest ka säärast aroomi me tundsimel, nagu lõhnavast viirukist või mingist muust hinnalisest lõhnaainest ⁶⁵.

Autor toonitab siiski, et seda ei näinud mitte kõik kohalviibijad, vaid üksnes need, kellele oli seda näha antud ⁶⁶.

Polykarpose martüürium keskendub küll Smürna piiskopi kangelaslikule märtrisurmale, aga prohvetlus, nägemused ja imed on jutustusse lahutamatu osana sisse põimitud.

Haigete tervendamisest Polykarpos ei räägi, küll aga julgustab ta oma kirjas filiplastele koguduse presbütereid külastama haigeid ⁶⁷.

⁶² Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.14.

⁶³ *Apostlikud isad*, Eesti Keele Sihtasutus, tõlge Kalle Kasemaa, kommentaarid ja märkused Anne Kull, Tallinn, 2002, lk.165.

⁶⁴ Ibid 168-171.

⁶⁵ Ibid 172.

⁶⁶ Ibid 172.

⁶⁷ Ibid 160.

10. JUSTINUS MÄRTER

Justinus Märter sündis aastal ca 100 Palestiinas ja suri aastal ca 165 Roomas ⁶⁸.

Oma raamatus *Dialog Tryphoga*, peatükis 39 ⁶⁹ räägib ta kristlastest, kes on Jumalalt saanud erinevaid andeid, vastavalt sellele, kas nad on olnud andide väärilised. Nende hulgas mainib ta mõistmise vaimu, nõu ja väe vaimu, haigete tervendamist, etteteadmist, õpetamise ja jumalakartuse andi. Võrreldes Justinuse nimekirja vaimuandidest Pauluse poolt kirjapanduga, Rm 12:6-8; 1Kr 12:8-11, võib näha nii sarnasusi, kui ka erinevusi. Tervendamise ja õpetamise and esineb mõlemas nimekirjas. Sarnasusi võib näha ka tarkusesõna ja tunnetusesõna ning Justinuse nimekirjas mainitud mõistmise ja nõu vaimu vahel. Tervikpilti vaadates on selge, et Justinus ja Paulus kirjutavad samadest asjadest ⁷⁰. Justinus seob Pauluse poolt esitatud vaimuandide nimekirja prohvet Jesaja 11:2 võetud nimekirjaga. Arvestades seda, et kirja kontekst on vaidlus juutidega, on arusaadav, et autor kasutas oma väidete illustreerimiseks juutide Pühakirja tekste.

Dialogis 88:1 ütleb Justinus, et meie keskel võib näha nii naisi kui mehi, kes on omavad Jumala Vaimu andeid ⁷¹. 87. peatüki lõpus tsiteerib ta Tryphole prohvet Joeli 3:1-2 ettekuulutust Jumala Vaimu väljavalamisest kõige liha peale ja ning sellest, kuidas *sulased ja teenijad* hakkavad prohvetlikult rääkima. Kohe pärast seda kirjutab ta, et Jumal annab endiselt oma andeid kristlastele. Ta seostab Jumala Vaimu väljavalamist kristlastega, nagu Peetrus oma nelipühajutluses ja kinnitab, et see jätkub ka ajal, mil ta oma kirja kirjutas.

Oluline on rõhutada ka seda, et vaimuanded kuulusid nii meestele, kui ka naistele.

⁶⁸ *Encyclopaedia Britannica*; <https://www.britannica.com/biography/Saint-Justin-Martyr>, 21.02.2020.

⁶⁹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 17.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 1*, ANF 01, *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, lk.573

⁷⁰ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.26-27.

⁷¹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 17.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 1*, ANF 01, *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, lk.650.

Justinus on ühtlasi esimene, kes viitab sellele, et inimene peab olema väärt, et võtta vastu andeid ⁷². See tähendab, et andide osaliseks ei võinud saada igauks, vaid üksnes need keda Jumal vääriliseks pidas.

Ka *Dialoogide* 82. peatükis kirjutab Justinus, et prohvetlikud anded (kr.k. *prophetika charismata*) on kristlaste seas kuni käesoleva ajani tegutsemas. Ta ütleb Tryphole, et Jumal on oma anded juutidelt ära võtnud ja kristlastele edasi andnud. Oma *Teise Apoloogia* 6. peatükis kirjeldab Justinus seda, kuidas loendamatu hulk deemonitest vaevatuid üle kogu maailma ja ka tema kodulinnas, on saanud vabaks, kui kristlased on nendest kurjad vaimud välja ajanud. Kristlastest eksortsistid on tervendanud ja tervendavad Jeesuse Kristuse nimel neid, keda ei suutnud aidata ükski teine eksortsist, loitsud ega ravimid ⁷³. Viiteid kurjade vaimude väljaajamisele leidub Justinuse tekstidest veel mitmeid. Tema jaoks oli see tunnistuseks ülestõusnud Jeesuse väest, mis kristlaste seas endiselt tegutseb.

Twelftree hinnangul on Justinuse demonoloogia väga sarnane sünoptikute omaga. Ta järeldeb, et Justinus pidas eksortsismi tõenäoliselt mitte ainult kõige olulisemaks, vaid ka kõige levinumaks kristliku tervendamise vormiks. Justinus kirjutab, et deemonid ja kurjad vaimud alistuvad neile, kes usuvad Jeesusesse, kes löödi risti Pontius Pilaatuse ajal. Tema jaoks oli eksortsism kristlaste kõige olulisem relv evangeliseerimisel, deemonitest kubisevas maailmas ⁷⁴.

Justinuse kirjelduse põhjal võib väita, et vaimuanded olid endiselt lahutamatu osa kristlikust kogemusest ja koguduse misjonimeetoditest. Arvesse tuleb võtta ka seda, et Justinus reisis paljudes Rooma impeeriumi erinevates piirkondades ja oli seetõttu tuttav paljude erinevate kristlike kogukondadega ning kirjeldas koguduslikku praktikat mitte ainult Roomas, vaid ka teistes piirkondades ⁷⁵.

⁷² Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.49.

⁷³ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 17.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 1*, ANF 01, *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, lk.509.

⁷⁴ Twelftree, Graham H, *In the Name of Jesus: Exorcism among Early Christians*, Baker Academic, USA, 2007, lk.240-242.

⁷⁵ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.28-29.

11. TATIANUS

Tatianus oli Assüüriast pärit kristlane ja teoloog, kes elas aastatel 100-180 ⁷⁶.

Vaatamata sellele, et mõningad Tatianuse vaated hiljem hereetilisteks kuulutati, ei erine tema õpetus eksortsismist kirikuisade omast.

Oma *Kõnes kreeklastele* selgitab ta demonite päritolu ja kirjeldab nende tegevust. Käesoleva töö kontekstis on oluline see, et ta räägib demonite väljaajamisest Jumala sõnaga ning, et selle tagajärjel saavad haiged terveks. Inimene, kes on relvastatud Vaimu rinnakilbiga, on demonite eest kaitstud ⁷⁷.

Tatianus pidas Jeesuse eeskuju järgivat eksortsismi kristlaste teenimistöö osaks oma eluajal. Kui demoneid Jumala sõna väega *lüüa*, siis lähevad nad hirmunult välja ja haige inimene saab terveks ⁷⁸.

Daunton-Fear'i sõnul läheb ta oma õpetuses ihulikust tervenemisest kaugemale kui kirikuisad, välistades täielikult arstiteaduse rolli selles ⁷⁹.

Tatianus uskus, et haigustele tuleb aktiivselt vastu hakata ja et kristlased peavad *tõusma üle igasugustest haigustest* ⁸⁰. King osutab sellele, et nagu enamik varajastest kristlastest, uskus ka Tatianus, et kurjad vaimud klammerduvad inimeste külge, olles *haiguste juureks* ning et Kristuse sõna võib ajada välja pimeduse ning tervenemine leiab aset ⁸¹. Haigete tervendamine ja kurjade vaimude väljaajamine oli Tatianuse jaoks tunnistuseks Kristuse ülimuslikkusest. Miski tema tekstis ei viita sellele, et jutt oleks üksnes Jeesuse või apostlite ajale omase nähtusega. Ilmselt oli tegemist praktikaga, mis oli koguduses tuntud ja regulaarselt kasutusel.

⁷⁶ Doles, Jeff, *Miracles & Manifestations of the Holy Spirit in the History of the Church*, Walking Barefoot Ministries, USA, 2008, lk.23.

⁷⁷ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 2*, ANF 02, *Fathers of the Second Century: Hermas, Tatian, Athenagoras, Theophilus, and Clement of Alexandria (Entire)*, lk.139

⁷⁸ Twelftree, Graham H, *In the Name of Jesus: Exorcism among Early Christians*, Baker Academic, USA, 2007, lk.247.

⁷⁹ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.53.

⁸⁰ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 2*, ANF 02, *Fathers of the Second Century: Hermas, Tatian, Athenagoras, Theophilus, and Clement of Alexandria (Entire)*, lk.133.

⁸¹ King, J.D, *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.32-33.

12. IRENAEUS

Lyoni piiskop Irenaeus elas aastatel ca 120-202. Stanley Burgess nimetab teda kõige mõjukamaks varajaseks kirikuisaks, kellelt pärineb esimene kristliku usu süstemaatiline kirjeldus. Irenaeus kirjutab jätkuvast Vaimu tööst 2. sajandi kirikus ning teeb seda rikkalikumalt, kui keegi teine, välja arvatud Kartaago Tertullianus ⁸².

Ta kirjeldab karismaatilist kogudust, kus räägiti prohvetlikult, palvetati võõrastes keeltes, nähti nägemusi, aeti välja deemoneid, tehti imesid, tervendati haigeid ja äratati isegi surnuid üles. Kõigest kumab läbi Jeesuse ja apostlite eeskujuga.

Oma esimeses raamatus *Hereesiate vastu* (13:4) kritiseerib ta hereetik Marcust, kes tema sõnul kuulutab prohvetlikult, aga demonliku inspiratsiooniga. Samas koguduses oli jumalakartlikke naisi, kes hereetikutele distantseerusid, olles samas teadlikud sellest, et Jumal võib oma armust anda inimestele prohvetlikke andeid ⁸³. Irenaeus nimetab vendi, kellel on prohvetiand ning kes räägivad mõnesuguseid keeli ja toovad valguse ette inimeste salajased asjad ja kuulutavad Jumala saladusi ⁸⁴.

Irenaeus esitab väljakutse mitmetele hereetikutele, kes endi väitel suudavad imesid teha. Ta nimetab nende praktikat maagiaks ja pettuseks, öeldes, et nad ei suuda terveks teha haigeid ja nõrku, halvatuid, kurte, pimedaid või muude haiguste poolt vaevatuid, deemoneid välja ajada ega üles äratada surnuid, nagu Issand ja apostlid seda palve läbi tegid. Irenaeus väidab, et vendade keskel tuleb seda sagedasti ette. Ta kirjeldab seda, kuidas terve kogudus on üheskoos paastunud ja palvetanud ning surnud inimese vaim on vastuseks pühade palvetele tagasi tulnud ⁸⁵.

Samuti kirjutab ta Issanda õpilastest, kes on saanud armu teha Tema nimel imesid ja ajada välja kurje vaime, nii et vabanenud on sageli ka ise usklikuks saanud ja kogudusega liitunud. Teised ennustavad tulevikku, näevad nägemusi, kuulutavad prohvetlikult, tervendavad haigeid käte peale panemisega ning nagu juba varem

⁸² Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.20-21.

⁸³ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 17.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 1*, ANF 01, *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, lk.885.

⁸⁴ Ibid 1312.

⁸⁵ Ibid 1042.

mainitud, on isegi surnuid üles äratanud ja need on *meie keskel elanud veel palju aastaid*⁸⁶.

Irenaeuse väitel on võimatu kokku lugeda erinevaid andeid, mida kogudus üle kogu maailma on Jumalalt saanud. Seda kõike kasutatakse paganate hüvanguks, selle eest tasu võtmata⁸⁷. Dauntou-Fear toonitab, et Irenaeuse jaoks olid tema ajal toimunud imed kinnituseks ka Jeesuse imelugude autentsusest⁸⁸.

Irenaeuse poolt kirja pandud andide nimekiri on sarnane Pauluse poolt Rm 12. ja 1Kr 12. peatükis kirjutatule. Nii Irenaeuse kui Pauluse nimekirjas räägitakse prohveteerimisest ja tervendamisest ning mõlemas mainitakse annet, mis on seotud kurjade vaimudega tegelemisega⁸⁹.

Warfield omakorda osutab sellele, et kui teiste vaimuilmingute juures kasutatakse tegusõnade puhul oleviku ajavormi, siis surnute ülesäratamise puhul kasutatakse mineviku ajavormi ning järeldab sellest, et Irenaeus polnud seda oma silmaga näinud⁹⁰. Irenaeus ise väidab, et surnust üles äratatud olid elanud nende keskel palju aastaid, mis viitab pikemale ajalisele distantstile sündmuse ja selle kirjapanemise vahel.

On ilmne, et erinevate imepärase vaimuandide kasutamine oli miski, mida eeldati, mille toimimist julgustati ja mida peeti normatiivseks⁹¹.

Twelftree mõnab, et Irenaeuse jaoks olid *charismata* ja eksortsism osa evangeliseerimise protsessist, rõhutades seda, et eksortsism on Irenaeuse imede nimekirjas esimesel kohal, millest võib järeldada, et see oli autori jaoks kõige olulisem ja levinuim kristliku tervendamise vorm ja ühtlasi paganate suurim vajadus⁹².

⁸⁶ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 17.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 1*, ANF 01, *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, lk.1046.

⁸⁷ Ibid 1046-1047.

⁸⁸ Dauntou-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.59.

⁸⁹ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.44.

⁹⁰ Warfield, Benjamin B, *Couterfeit Miracles, A History of Fake Miracles and Healings in the Christian and Catholic Tradition, with Arguments in Favor of Cessationism*, Pantianos Classics, Monee, IL, USA, 2020 (First published in 1918), lk.11-12.

⁹¹ Bernard, David, *A History of Christian Doctrine – The Post Apostolic Age to the Middle Ages AD 100-1500, Volume 1*, Hazelwood MO, 2004, lk.72.

⁹² Twelftree, Graham H, *In the Name of Jesus: Exorcism among Early Christians*, Baker Academic, USA, 2007, lk.252.

13. TERTULLIANUS

Tertullianus Kartaagost elas aastatel ca 170-212⁹³. Tema kirjatööd sisaldavad rohkem viiteid vaimuandidele, kui ühelgi teisel meie ajani säilinud varakristlikul autoril⁹⁴. Raamatus *Markioni vastu* (5:8) kirjutab ta vaimuandidest ja Püha Vaimu väljavalamisest viimseil päevil. Tertullianus seob, sarnaselt Justinusele, omavahel kokku Pauluse vaimuandide nimekirja 1Kr 12 peatükis ja prohvet Jesaja 11. peatükis mainitud Jumala Vaimu omadused. Ta nimetab muuhulgas tarkusesõna ja tunnetusesõna, prohvetlikku kõnelemist, vaimude eristamist, usku, tervendamiste andeid, imetegusid, erinevaid keeli ja keelte tõlgitsemist. Tertullianus on veendunud, et vaimuanded toimivad endiselt koguduses. Markionile esitab ta väljakutse näidata ette sarnaseid vaimuandeid, ekstaatilisi palveid, nägemusi või keelte tõlgitsust. Ta kirjutab julgelt, et kõiki eelpool nimetatud vaimuandeid võib ilma vaevata leida kristlikus koguduses⁹⁵. Kogu Tertullianuse argument vaimuandide osas kukuks kokku, kui vaimuanded kristlaste seas ei toimiks. Tegemist on üsna selge vihjega sellele, et Kartaago kristlased olid väga hästi tuttavad vaimuandidega⁹⁶.

Teoses *Hingest (De Anima)*, kirjutab Tertullianus, et nende seas on naine, kellele on antud ilmutuslikud anded. Naine saab Issanda päeval, kirikus, pühade riituste ajal Vaimust ekstaatilisi nägemusi. Ta vestleb inglitega ja vahel ka Issandaga ning nii näeb kui kuuleb müstilisi kõnelusi. Ta tunneb seetõttu inimeste südant ja aitab inimesi, kes seda vajavad. Kõik naise nägemuses nähtu katsutakse kristlaste poolt hoolega käbi. Tertullianus seostab seda kõike apostli poolt ette kuulutatud vaimuandidega⁹⁷.

Teadaolevalt kirjutas Tertullianus kokku seitse raamatut ekstaatilise prohvetluse kaitseks, kuid need kõik on kas kadunud või hävitatud⁹⁸.

Palju olulist infot vaimuandide ja vaimuilmingute kohta, saame raamatust, mille toimetajaks ja vähemalt mõnede peatükkide autoriks peetakse Tertullianust. Selleks

⁹³ Andresen, Carl; Ritter, Adolf Martin, *Kristluse ajalugu I/1*, Tartu, Greif, 1998, lk.49.

⁹⁴ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.66.

⁹⁵ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3*, ANF 03, *Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.962-964.

⁹⁶ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.67.

⁹⁷ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3*, ANF 03, *Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.389-390.

⁹⁸ Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House, 2002, lk.28.

on *Perpetua ja Felicitase martüürium*. Raamat räägib kahest noorest naismärtrist, kes surid kangelaslikult oma usu eest Kartaagos, aastal 202⁹⁹ või 203¹⁰⁰.

Autor kirjutab Jumala tegudest iidsetel aegadel ning suunab sõnumi teraviku nende vastu, kes tahavad piirata Vaimu tööd teatud aegadele. Jumal on töötanud viimsetel päevil valada oma Vaimu kõige liha peale ja selle tagajärjel hakkavad tema sulased prohvetlikult rääkima. Ta kirjutab, et nad austavad ja tunnustavad mitte ainult uusi, ehk kaasaegseid prohvetiteeringuid, vaid ka uusi nägemusi, vastavalt töötusele. Kogu Püha Vaimu töö on mõeldud koguduse hüvanguks, sest sama Vaim on saadetud jagama kõiki andeid, kõigile inimestele, nagu Issand on igäihele määranud. Ärgu ükski nõdrausuline arvaku, et üleloomulik arm anti ainult muistse aja inimestele¹⁰¹.

Ta kirjeldab seda, kuidas Püha Vaim ilmutas Perpetuale ristimise ajal saadud nägemuses, et tema ristimine on ettevalmistus märtrisurmaks. Sellele järgnevad veel mitmed nägemused, kaasa arvatud nägemus, kus Perpetuale ilmutatakse, et tema surm saab olema võit kuradi üle. Tema kaasmärtri Saturuse nägemus kirjeldab seda, kuidas Kartaago märtrid taevasse võetakse¹⁰².

Kirjutades ristimisest, seob Tertullianus selle sakramendi vaimuandide saamisega. Ta julgustab vastristitud koguduse liikmeid paluma Jumalalt vaimuandeid ja uskuma, et nad neid saavad. *Paluge ja teile antakse*, on Tema töötus¹⁰³. Ta näib pidavat seda normaalseks kristlikuks kogemuseks¹⁰⁴.

Kirjutades tervenemisest, jutustab Tertullianus loo sellest, kuidas Rooma keiser Septimus Severus (145-211) sai terveks tema õukonnas töötava Proculus Torpacioni nimelise kristlase palve ja õliga võidmise peale. Tänutäheks tervendamise eest oli keiser võimaldanud Proculusel elada oma palees kuni surmani¹⁰⁵.

⁹⁹ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.68.

¹⁰⁰ *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/cathen/06029a.htm>, 06.04.2020.

¹⁰¹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3*, ANF 03, *Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.1546.

¹⁰² Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.33.

¹⁰³ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3*, ANF 03, *Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.1500.

¹⁰⁴ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.69.

¹⁰⁵ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3*, ANF 03, *Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.217.

Daunton-Fear juhhib tähelepanu sellele, et õliga võidmine haigete tervendamise meetodina, esineb siin esimest korda apostlite-järgses kirjanduses ¹⁰⁶.

Esmakordselt patristilises kirjanduses nimetab Tertullianus ka ristimärgi tegemist tervenemise kontekstis (seoses skorpioni salvamisega). Vastupidiselt paganate poolt kasutatud meetoditele, kasutavad kristlased tema sõnul usku, teevad risti märgi haavatud koha üle ja löövad *eluka* kannaga puruks. Tertullianus väidab, et sama meetodit kasutavad kristlased ka paganate aitamiseks, kuna nad on saanud Jumalalt sama väe, mida kasutas apostel, kui ta teda salvanud rästiku hammustusest väljagi ei teinud ¹⁰⁷.

Tertullianuse väitel teab üksnes taevast seda, kui palju suursuguseid mehi, rääkimata lihtrahvast, on saanud terveks kurjadest vaimudest või haigustest ¹⁰⁸. Palve on Tertullianuse jaoks miski, mis pöörab hinged ära surma teelt, muudab nõrgad tugevaks, parandab haiged ja puhastab seestunuid ¹⁰⁹.

Oma raamatus *Kristuse ihust* (4:4) kirjutab ta Jumalast, kes sünnitab meid uuesti surmast ellu, andes meile teise sünni taevast, tervendab ihu kõigist ahistavatest haigustest, puhastab pidalitõbiseid, teeb nägijaks pimedad, halvatutele annab uut jõudu, ajab seestunutest välja kurjad vaimud ning äratab üles surnud ¹¹⁰. Seda lõiku on küll peetud Kristuse imede kirjelduseks, sest hiljem kirjutab ta tormide vaigistamisest ja vee peal kõndimisest, aga nendes kohtades kasutab ta ladina keeles mineviku ajavormi, kuid ülaltoodud tekstis oleviku vormi ning alustab loetelu kristlikust uuestisünnist ¹¹¹.

Tallata jalge alla paganlikke jumalaid, ajada välja kurje vaime ja tervendada haiged, oli Tertullianuse jaoks üllaim tegevus ¹¹².

Deemoneid oli Tertullianuse sõnul tarvis mõnikord välja ajada ka kristlastest. Ta kirjutab kristlasest naisest, kes oli külastanud teatrietendust ning avanud ennast sellega

¹⁰⁶ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.72-73.

¹⁰⁷ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3, ANF 03, Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.1396.

¹⁰⁸ King, J.D., *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.46.

¹⁰⁹ Ibid 47.

¹¹⁰ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3, ANF 03, Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.1157.

¹¹¹ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.72.

¹¹² Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3, ANF 03, Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.187.

deemonlikule invasioonile. Deemoni väljaajamisel sõideldi kurja vaimu selle eest, et see oli söandanud rünnata usklikku. Kuri vaim olevat vastanud, et tegi seda täie õigusega, kuna naine oli tulnud tema valdustesse ¹¹³. Timothy Kamps järeldab sellest, et Tertullianus uskus, et kristlane võib ennast avada deemonitele ja selles osas ei vaidle ükski kirikuisa talle vastu ¹¹⁴.

Kristlaste meelevalda allikas on Tertullianuse *Apoloogia* kohaselt (23:15-16) Kristuse nimi, mis on deemonitele meeldetuletus sellest, mis ootab neid Kristuse kohtujärje ees. Deemonid alistuvad hirmunult Kristusele ja tema sulastele. Kristlase puudutus või seestunu peale puhumine, on deemonite jaoks eelmaitse tulest, mis neid ees ootab. Nad lahkuvad inimeste ihudest kristlaste käsu peale, kuigi vastu tahtmist, valudes ja paganate silme ees häbistatuina. Need, kes väidavad end olevat jumalad, on sunnitud väljaajamise käigus tunnistama, et nad on kõigest petlikud deemonid (23:4-8) ¹¹⁵. Ta esitab paganatele väljakutse, küsides, kes päästaks neid kurjuse vaimude rünnakutest, kes salaja hävitavad nende hingi ja tervist, kui kristlased neid tasuta välja ei ajaks ¹¹⁶. Tertullianus ei maini eraldi eksortsisti ametit, uskudes, et iga kristlane võib deemoneid välja ajada. Kurjade vaimude väljaajamine oli avalik jõuproov kristlaste ja paganatest ebajumalakummardajate ning nende deemonitest jumalate vahel. Pole kahtlust, et Tertullianus kirjeldab olukorda tema elu ajal, mitte Jeesuse ja apostlite ajal.

Apostlid aetas ta siiski selgelt pjedestaalile, kuna tema sõnul oli apostlitel Püha Vaimu täiel määral, prohvetliku kõne toimimises, (tervendamis)imede väes ja keeltes tunnistusena; kõigil teistel on seda ainult osaliselt ¹¹⁷.

Tertullianus kirjutas oma teosed pikema perioodi jooksul. Sellest nähtub, et vaimuanded ei olnud tema jaoks möödunud kiindumus ega ka hilisemas eas avastatud uudne nähtus, mistõttu ei saa tema innukust vaimuandide suhtes seostada pöördumisega monanistide liikumisse ¹¹⁸.

¹¹³ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3*, ANF 03, *Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.184.

¹¹⁴ Kamps, Timothy J, *Demon Possession and the Believer in the Early Church*, Xulon Press, USA, 2014, lk.37.

¹¹⁵ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 3*, ANF 03, *Latin Christianity: Its Founder, Tertullian*, lk.66.

¹¹⁶ Ibid 85.

¹¹⁷ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 4*, ANF 04, *Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, lk.117-118.

¹¹⁸ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.69-70.

14. ALEKSANDRIA CLEMENS

Aleksandria Clemensi sünniaasta pole teada, aga ta suri aastal 215 ¹¹⁹.

Raamatus *Milline rikas mees võib päästetud saada*, julgustab ta rikkaid kristlasi paluma, et vaesemad kristlased palvetaksid nende tervenemise pärast. Autor kujutab neid relvitu armeena, kus vagad vanad mehed, orvud, kes on Jumalale kallid ja lesed, olles relvastatud alandlikkusega, kaitsevad rikka mehe hinge ja ihu. Pühade palved alistavad haiguse, peletades selle eemale läbi käte pealepanemise ning häbistavad ja purustavad deemonite väe ¹²⁰.

Tekstis torkab silma, et haigete pärast palvetamine ja deemonite väljaajamine oli ilmselt koguduses levinud praktika ning sellega tegelesid muuhulgas ka koguduse ilmikliikmed, lesed, orvud ja vanemad inimesed.

¹¹⁹ *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/cathen/04045a.htm>, 16.04.2020.

¹²⁰ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 02.05.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 2, ANF02. Fathers of the Second Century: Hermas, Tatian, Athenagoras, Theophilus, and Clement of Alexandria (Entire)*, lk.1256.

15. HIPPOLYTUS

Irenaeuse õpilane Hippolytus (ca 165-235) ¹²¹ kirjutab ca 215. aastal teoses *Apostlik pärimus ehk Traditio Apostolica*, vaimuandidest, mis toimisid Rooma koguduses. Näiteks mainitakse ilmikuid, kes olid saanud tervendamise ande läbi ilmutuse (14:1) ¹²². Ilmselt peetakse silmas sama andi, millest kirjutab apostel Paulus, 1Kr 12:8, 28. Kirjutatakse, et selle ande sai inimene läbi ilmutuse. Selles näeb Kydd seost 1Kr 12:8 mainitud tunnetusesõna vaimuandega ¹²³. Kontekstis on jutt käte pealepanemisest, erinevatesse ametitesse määramisel. Tervendamise ande saanud inimesele polnud tarvis enam käsi peale panna, sest and oli juba inimeste keskel avalikuks saanud. Oluline on rõhutada, et vaimuanded ei olnud üksnes ordineeritud vaimulike privileeg, vaid neid võis saada ja koguduses kasutada ka ilmikliige.

King osutab sellele, et kirjutise kümnes peatükis neljakümne kolmest viidatakse haigustest tervendamise praktikatele ¹²⁴.

Karismaatiline ootus paistab välja ka õli pühitsemise palvest (5), kus palutakse, et terveks saaksid kõik, keda pühitsetud õliga võitakse ¹²⁵. Õliga võidmine oli Jaakobuse 5:14-15 mainitud viis haigete tervendamiseks, aga see esineb tolle perioodi kirikuisade juures ainult Tertullianusel ja Hippolytusel ¹²⁶.

Apostlik Pärimus 41 kirjutab kiriku jumalateenistusest, kus õpetaja räägib Püha Vaimu läbi seda, mis on kasulik kõigile kuulajatele. Vaimu läbi antud sõnum kinnitab kuulajate usku ning kogudus on koht, kus on *Vaimu külluses*. Sama mõte esineb ka mujal (35) ¹²⁷. Hippolytus ei püüa lihtsalt inimesi kogudusse meelitada, vaid õhutab neis üles *karismaatelist ootust*. Ta eeldab, et sõnum *antakse* õpetajale, teiseks et see on *kasulik kõigile* ning see kõik leiab aset *koguduses*. Sarnasus 1Kr 12. peatükiga on ilmne. Jumal annab koguduses teenimiseks andeid, need ehitavad üles kõiki usklikke

¹²¹ Andresen, Carl; Ritter Adolf Martin, *Kristluse ajalugu I/1*, Tartu, Greif, 1998, lk.48.

¹²² *The Apostolic Tradition of Hippolytus of Rome*, [http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic Tradition by Hippolytus.pdf](http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic%20Tradition%20by%20Hippolytus.pdf), 30.04.2020.

¹²³ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.58-59.

¹²⁴ King, J.D, *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.60.

¹²⁵ *The Apostolic Tradition of Hippolytus of Rome*, [http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic Tradition by Hippolytus.pdf](http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic%20Tradition%20by%20Hippolytus.pdf), 30.04.2020.

¹²⁶ Dauntion-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.85.

¹²⁷ *The Apostolic Tradition of Hippolytus of Rome*, [http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic Tradition by Hippolytus.pdf](http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic%20Tradition%20by%20Hippolytus.pdf), 30.04.2020.

ning see kõik toimub, kui kristlased tulevad kokku. See jätab Rooma kogudusest mulje, kui hästi organiseeritud, aga ka vaimuandidega tuttavast kogudusest ¹²⁸.

Apostlik pärimus on esimene tekst peavoolu kristluses, mis seostab omavahel eksortsismi ja ristimise ¹²⁹. Daunton-Fear oletab, et kirik pidas kõiki paganaid deemonite poolt *saastatuks*, kuna nad kõik olid osalenud ebajumalateenistustes. Eksortsismi protseduuri korrati enne ristimist mitmeid kordi ilmselt selle tõttu, et vabanemine usuti olevat järk-järguline ¹³⁰.

Ristimiskandidaadid paastusid reedel, kogunesid laupäeval piiskopi poolt valitud kohta, põlvitasid ja palvetasid, piiskop pani neile käe peale, ajas välja kõik võõrad vaimud, *et nad lahkuksid ja enam kunagi tagasi ei tuleks*, puhus nendele näkku, tegi ristimärgi otsaesisele, kõrvadele ja nina peale ning tõstis nad jalgele ¹³¹.

Niinimetatud *Hippolytuse kaanon* (aastast 336) on ilmselt seotud *Apostliku pärimusega*, aga hilisem ja täiendatud versioon. Barrett-Lennard juhib tähelepanu sellele, et kolmekümne kaheksast kaanonist kolm (8, 24, 25) tegelevad otseselt haiguste ja tervenemise teemaga ¹³².

Piiskopi ametisse pühitsemise palves palutakse, et Jumal annaks talle väge päästa lahti kõik deemonlikud köidikud, tervendada haigeid ja tallata saatan jalge alla ¹³³.

Diakonid pidid piiskoppi informeerima igast haigest, et too võiks nende eest palvetada, veendumusega, et haige saab terveks, otsekui Peetruse vari tervendas haigeid ¹³⁴.

Haigete tervendamine oli ülesanne, milleks ordineeritud vaimulikkond pidi olema jumalikult varustatud ¹³⁵. Haige ülesanne on tulla kirikusse ja lasta enda pärast palvetada, välja arvatud juhul, kui ta on tõsiselt haige või suremas ¹³⁶.

¹²⁸ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.59-60.

¹²⁹ Twelftree, Graham H, *In the Name of Jesus: Exorcism among Early Christians*, Baker Academic, USA, 2007, lk.262.

¹³⁰ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.87.

¹³¹ *The Apostolic Tradition of Hippolytus of Rome*, [http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic Tradition by Hippolytus.pdf](http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic%20Tradition%20by%20Hippolytus.pdf), 30.04.2020.

¹³² Ric Barrett-Lennard, *The Canons of Hippolytus and Christian Concern with Illness, Health, and Healing* <http://www.religion.emory.edu/faculty/robbins/Pdfs/HippolytusBarrett-lennard.pdf>, lk.141, 30.04.2020.

¹³³ King, J.D, *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.61.

¹³⁴ Ibid 62.

¹³⁵ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.135-136.

¹³⁶ Ibid 137.

16. APOSTLITE ÕPETUS

Apostlite õpetus ehk Didascalia Apostolorum on koos *Didache* ja *Apostliku pärimusega* kolmas meie ajani säilinud kirikukord ja on tõenäoliselt pärit 3. sajandi esimese poole Põhja-Süüriast¹³⁷.

Üllatav on nimetatud kirikukorras see, et tavapäraselt piiskopi või diakonide ülesandeks olnud haigete pärast palvetamine on selles kirikukorras usaldatud leskedele. Nende ülesandeks oli teha lakkamatult eestpalvet ja külastada haigeid, vastavalt vaimulike antud korraldustele. Mõned neist ilmselt suhtusid oma ülesannetesse lohakalt ja neid noomitakse selle eest, et nad ei ole külastanud haigeid, ei paastu ega palveta nende eest ega pane neile käsi peale. Selle asemel öeldakse neid olevat külastanud neid, kes elavad patus ja on kirikust ära läinud, kuna nendelt võis midagi saada¹³⁸.

Ka sellest kirikukorrast on näha, et haigete tervenemise pärast palvetamine oli oluline osa kristlikust teenimisest ning selle hooletusse jätmist loeti tõsiseks eksimuseks. Ihuliku tervenemise pärast palvetamine ei olnud üksnes ordineeritud vaimulike ülesanne, vaid eeldati, et sellega tegelevad ka koguduse ilmikliikmed.

¹³⁷ Dauntton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.91.

¹³⁸ *The Didascalia Apostolorum in English*, tõlge Margaret Dunlop Gibson, M.R.A.S, C.J.Clay and Sons, Cambridge University Press Warehouse, London, 1903.
<https://ia800307.us.archive.org/15/items/didascaliaaposto00gibsuoft/didascaliaaposto00gibsuoft.pdf>, 30.04.2020, lk.75.

17. MARCUS MINUCIUS FELIX

Marcus Minucius Felix (surn. 250) oli vähetuntud kristlasest jurist, kellelt on säilinud ainult üks teos pealkirjaga *Octavius* (212). Oma kirjutises arutleb ta muuhulgas selle üle, kuidas demonid võivad mõjutada inimese ihu ja tervist. Autori kirjeldus kurja vaimu väljaajamisest on sarnane Uue Testamendi omadele. Kui neid *armetuid olendeid* tõelise Jumala nimel välja aetakse, siis lähevad välja värisedes ja vastumeelselt. See võib toimuda momentaalselt või järk-järgult, vastavalt sellele, kuidas tervendajale antud arm ja kurjast vaimust vaevatu usk sellele kaasa aitavad. Kristlaste sõnad tekitasid demonitele piina ja nende palved mõjusid nagu tuli ¹³⁹.

Minucius Felix, nagu teisedki, uskus et demonite poolt põhjustatud haigused paranevad, kui kuri vaim on välja läinud ¹⁴⁰. Kamps, tsiteerides Williamsit, juhib tähelepanu sellele, et esimestel sajanditel klassifitseeriti eksortsismi tervendamiseks ¹⁴¹.

Sarnaselt Tertullianusele, kirjutab ta et väidetavad jumalad on sunnitud tunnistama, et tegelikult on nad hoopis demonid. Autori detailne kirjeldus demonite väljaajamisest viitab sellele, et ta oli protseduuriga isiklikult hästi tuttav. Nagu Jeesuski, rõhutab autor usu olulisust inimese vabanemisel kurjadest vaimudest (Mk 9:23). Tervendajale antud armu (lad.k. *gratia curantis*) näol võib Daunton-Fear'i arvates olla tegemist andega (võime või vägi) ¹⁴².

Marcus Minucius Felixi kirjutises on sarnaselt mitmetele apologetidele näha nn *väe-evangelismi* kasutamist tõhusa meetodina paganlike ebajumalakummardajate misjoneerimisel. Ta kujutab kristlasi võimsa armeena, mis paljastab paganlike ebajumalate taga olevad demonlikud jõud ja ajab need välja ainsa tõelise Jumala nimel.

¹³⁹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 4*, ANF 04, *Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, lk.430.

¹⁴⁰ King, J.D., *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.48-49.

¹⁴¹ Kamps, Timothy J, *Demon Possession and the Believer in the Early Church*, Xulon Press, USA, 2014, lk.48.

¹⁴² Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.78.

18. PSEUDO-CLEMENSI KIRJAD

Pseudo-Clemensi kirjadena tuntakse varajast kristlike kirjutiste kogumikku, mida on ekslikult omistatud Rooma Clemensile, aga mille tegelik autor on teadmata. Üldtunnustatud dateeringu kohaselt on kirjutised pärit 3. sajandi keskpaigast ¹⁴³.

Kirjas neitsidusest, 12. peatükis, julgustatakse usklikke külastama kurjade vaimude poolt vaevatud, et nende pärast palvetada. Autor rõhutab, et palved ei tohiks olla pikad ja toretsevad, sest nendest ei oleks abivajajatele kasu. Samuti innustatakse usklikke külastama haigeid vendi ja õdesid. Seda tuleks teha ilma kavaluse, ahnuse, lärmi, jutukuse või kõrkuseta, vaid alandlikkuses ning paastus ja palves. Haigete pärast tuleks palvetada mitte elegantsete ja hoolikalt valitud tarkuse sõnadega, vaid kui inimesed, kes on Jumalalt saanud tervendamise ande. Seda kõike tuleks teha julgelt ja Jumala austuseks. Autor rõhutab Issanda käsku, ajada välja kurje vaime ning tervendada haigeid, olles tasuta saanud ja andes samuti tasuta. Nõnda teenitakse vendi andidega, mille on neile andnud Issand ¹⁴⁴.

Tekstist nähtub, et haigete tervenemise pärast palvetamine ja kurjade vaimude väljaajamine oli loomulik osa koguduse teenistusest ning selles toetuti Jeesuse eeskujule ja õpetusele. Teiseks usub raamatu autor ilmselgelt, et mõned inimesed on Jumalalt saanud tervendamise ande ja neid julgustatakse seda kasutama. Seda ei pidanud tegema üksnes vaimulikud, vaid *vennad Kristuses*. Kolmandaks paistab tekstist välja ka oht muuta vaevatute eest palvetamine sisutühjaks rituaaltoiminguks.

Daunton-Fear kirjutab kokkuvõtteks Pseudo-Clemensi kirjade kohta, et need näevad kõigi haiguste põhjusena pattu, tunnistavad, et demonid võivad põhjustada haigusi, kirjeldavad ristimisel toimunud tervenemisi ning samuti seda, et inimestele võidakse ristimisel anda tervendamise andeid või eksortsismi and. Selline rõhuasetus ja korduv Peetruse imede mainimine, võib teatud määral peegeldada jätkuvat tervendusteenistuse praktikat kogukonnas, kust kirjad pärit olid ¹⁴⁵.

¹⁴³ *Encyclopedia.com*, <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/pseudo-clementines>, 14.04.2020.

¹⁴⁴ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 01.05.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 8*, ANF08. *The Twelve Patriarchs, Excerpts and Epistles, The Clementia, Apocrypha, Decretals, Memoirs of Edessa and Syriac Documents, Remains of the First Age*, lk.106.

¹⁴⁵ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, (The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century)*, Paternoster, USA, 2009, lk.123.

19. ORIGENES

Origenes elas aastatel ca 185-253/54 ja on vana-aja kiriku mõjukamaid teolooge ¹⁴⁶. Tema kirjutistes kerkib vaimuandide teema sageli üles, kuid ta ei esita lugejale terviklikku vaimuandide teoloogiat. Samas viitab ta selgelt nende olemasolule ja toimimisele kirikus. Kõige sagedamini kirjutab ta tarkusesõna ja tunnetusesõna vaimuandest. Neid mainib ta oma teoses *Esimestest põhimõtetest (De Principiis)*, 1, 3:8. *Esimestest põhimõtetest* 2, 7:3 kirjutab ta lisaks tarkusesõnale ja tunnetusesõnale ka usu annist ning toonitab, et Pühas Vaimus peituvad kõik erinevad anded ning et nende vastu võtmine oleneb sellest, kas inimene on selleks võimeline ja vääriline ¹⁴⁷. Origenes on veendunud, et vaimuandide eesmärk on aidata inimestel paremini mõista Pühakirja. Selles osas erineb Origenese arusaam apostel Pauluse omast, kelle jaoks oli vaimuandide eesmärk toimida kristlikus kogukonnas, tuues kasu kogukonnale, kui tervikule. Need ei olnud mõeldud selleks, et tugevdada üksikisiku intellektuaalset arusaamist kristlusest ¹⁴⁸.

Tervendamisedest kirjutab Origenes pikemalt raamatus *Celsuse vastu (Contra Celsum)* 3:24. Ta mainib mõningaid inimesi, kes tervendavad haigeid, palvetades Jumala ja Jeesuse nimel. Kristlased on näinud, kuidas paljud inimesed on seeläbi vabanenud meeltesegadusest ja lugematust hulgast haigustest ¹⁴⁹. 3:28 seostab ta omavahel Jeesuse õpetuse ja järgnevatel ajastutel toimunud tervenemised ¹⁵⁰.

Oluline on rõhutada, et inimesed said Jumalalt väe tervendada haigeid. Oma kaitsekõnes ei toetunud Origenes üksnes intellektuaalsetele argumentidele, vaid apelleeris ka imedele, kui millelegi, mis kinnitavad kristliku sõnumi autentsust.

Celsuse vastu 1:2 kirjutab ta sellest, et imed on jumalikuks kinnituseks evangeeliumi sõnumi tõepärasusest. Ta viitab apostel Pauluse *jumalikule meetodile*, kuulutada kristlikku sõnumit *Vaimu ja väe osutamise*ga. Seejuures seostab ta Vaimu prohvetlike ettekuulutustega, mis igas lugejas usku tekitavad ning väge imede ja tunnustähtedega,

¹⁴⁶ Andresen, Carl; Ritter Adolf Martin, *Kristluse ajalugu I/1*, Tartu, Greif, 1998, lk.50.

¹⁴⁷ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 02.05.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 4*, ANF04. *Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, lk.591, 649.

¹⁴⁸ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.76-77.

¹⁴⁹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 02.05.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 4*, ANF04. *Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, lk.1059,

¹⁵⁰ Ibid 1065.

mida on korda saadetud. *Jäljed nendest* (ἵχνη δε αὐτῶν) on tema sõnul endiselt säilinud kristlaste seas ¹⁵¹. *Celsuse vastu* 1:46 mainib ta uuesti Püha Vaimu *jälgi*, kristlaste seas, kes ajavad välja deemoneid, tervendavad haigeid ja teavad ette teatud tulevikusündmusi ¹⁵². Oluline on rõhutada, et Origenes näeb järjepidevust Jeesuse ja apostlite imede ning järgnevatel aegadel korda saadetud imede vahel. Imed olid tõestuseks Püha Vaimu tulekust. Apostlid ei saanud ilma imedeta veenda inimesi kristliku sõnumi õigsuses ning sama funktsioon on imedel endiselt.

Celsuse vastu 2:8 kirjutab ta juutidest, kellede seas ei ole enam prohveteid ega toimu imesid, aga väidab, et *jäljed* neist asjust on märkimisväärselt olemas kristlaste seas. Mõned neist olevat isegi võimsamad, kui juutide seas omal ajal toimunud. Origenes rõhutab, et kristlaste tunnistust saab usaldada, sest tunnistajateks on pealtnägijad ¹⁵³.

Celsuse vastu 7:8 rõhutab Origenes veelkord, et Püha Vaimu tunnustähed said avalikuks Jeesuse ajal ning pärast tema taevasse minekut veelgi enam. Hilisematel aegadel on need küll hääbunud, aga Tema ligiolu *jäljed* on endiselt olemas mõningate juures, kelle hinge ja teod on evangeelium puhastatud ¹⁵⁴.

Mis on need *jäljed*, millele Origenes nendes tekstides korduvalt viitab? *Celsuse vastu* 1:2 tähistavad need imesid, 2:8 prohveteid ja imesid, 7:8 Püha Vaimu tunnustähti. Tekstist jääb mulje, et Origenese *jälgede* näol on tegemist samade nähtustega, nagu Pauluse nimetatud *anded*. Siiski tuleb rõhutada, et Origenese sõnul on tegemist ainult *jälgedega* Vaimu tööst. Samuti torkab silma, et nendega on seotud ainult *mõningad* ehk vähesed inimesed. Origenese kirjutistest nähtub, et kolmanda sajandi keskpaigaks oli karismaatiliste kogemuste laine hakanud märkimisväärselt hääbuma ja ta tunnistab, et varasematel aegadel olid vaimuanded toimunud sagedamini ¹⁵⁵.

Hyatt juhib tähelepanu sellele, et Origenes oli esimene varakiriku kirikuisadest, kes viitas sellele, et üleloomulik teenimisviis oli kirikus kahanemas. Selle põhjuseks pidas ta pühaduse ja puhtuse puudumist tolle aja kristlaste keskel ¹⁵⁶.

¹⁵¹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 02.05.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 4*, ANF04. *Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, lk.853.

¹⁵² Ibid 901.

¹⁵³ Ibid 941.

¹⁵⁴ Ibid 1424.

¹⁵⁵ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.79.

¹⁵⁶ Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House, 2002, lk.20.

Viidates Pauluse eeskujule, tunnistab Origenes, et *intellektuaalseid andeid* tuleb väärtustada enam, kui imetegusid ja tervendamise andeid, sest viimased olid apostli vaimuandide loetelus intellektuaalsetest andidest allpool ¹⁵⁷.

Origenese arusaamine võõrastes keeltes rääkimisest erineb tänapäeva karismaatikute ja nelipühilaste omast. Origenese jaoks olid keeled mõeldud selleks, et sel moel evangeeliumi kuulutada. Sama veendumust jagavad ka Hieronymos ja Augustinus. Soovimata piirata Jumala suveräänsust, ei aktsepteeri tänapäeva nelipühilased seda seisukohta, kuna Pühakirja ülestähendused võõrastes keeltes rääkimisest ei viita kusagil sellele, et rääkijad jutlustasid, vaid et nad kiitsid ja austasid Jumalat palves ¹⁵⁸.

Celsus teadis, et Jeesust peeti imetegijaks, aga ka seda, et kristlased tegid imesid. Tema väitel saavad kristlased oma väe, kuulutades teatud deemonite nimesid ja loitse inimeste üle. Ta peab kristlasi soolapuhujateks, kes kuulutavad oma pärimusi turuplatsidel, ajavad inimestest välja deemoneid ja *puhuvad ära* haigusi ¹⁵⁹.

Celsuse vastu 7:4 kirjutab Origenes, et deemonite nõrkust näitab see, et neid ajavad enamasti välja harimatud kristlased, tehes sellega avalikuks armu, mis on Kristuse sõna väes. Deemonite põlastusväärne nõrkus saab avalikuks selles, et nende väljaajamiseks inimeste ihust ja hingest, ei pea olema haritud usuasjades ¹⁶⁰. Eksortsisti amet, mis oli selleks ajaks oli kirikus juba kinnistunud, oli üks madalamaid kiriku ameteid ja seetõttu tegelesid sellega reeglina harimatud inimesed, kes toetusid oma praktikas üksnes usule ja palvele ¹⁶¹.

Celsuse vastu 7:67 kirjutab ta, et kristlased ajasid deemoneid välja ka kohtadest, kus need olid ennast sisse seadnud ja mõnikord isegi loomadest ja ebajumalakujudest (8:43) ¹⁶².

¹⁵⁷ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.106.

¹⁵⁸ Durasoff, Steve, *Pentecostalism today: Bright wind of the Spirit*, Rhema Bible Church, Tulsa, Oklahoma, 1972, lk.31.

¹⁵⁹ Twelftree, Graham H, *In the Name of Jesus: Exorcism among Early Christians*, Baker Academic, USA, 2007, lk.270.

¹⁶⁰ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 02.05.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 4, ANF04. Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, lk.1420.

¹⁶¹ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.103.

¹⁶² Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 02.05.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 4, ANF04. Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, lk.1488, 1534.

20. NOVATIANUS

Novatianus, kes elas aastatel ca 200-258¹⁶³, loetleb erinevaid andeid, mida Püha Vaim kogudusele jagab. Nende seas mainib ta prohvetiandi, õpetajaid, keeli, väge ja tervendamist, imetegusid, vaimude eristamist ja teisi *charismata* andeid¹⁶⁴.

Autori sõnul teeb Jumal vaimuandide kaudu oma koguduse täiuslikuks ja terviklikuks. Sellest võib välja lugeda, et tema jaoks oli vaimuandidel oluline roll kiriku elus ja teenimises.

Novatianuse nimekiri on väga sarnane apostel Pauluse poolt kirja pandud vaimuandide nimekirjadega, Rm 12. peatükis ja 1Kr 12. peatükis. See näitab, et 3. sajandi Rooma koguduse vaimulik oli tuttav vaimuandidega. Kõigi selle lõigu tegusõnade puhul kasutab autor oleviku vormi¹⁶⁵, mis viitab sellele, et andeid ei antud üksnes minevikus, vaid antakse ka olevikus.

Sarnasused Pauluse ja Novatianuse vaimuandide nimekirjade vahel osutavad sellele, et autor pidas Uues Testamendis kirjeldatud karismaatilist kristlust normaalseks ja normatiivseks.

Novatianus kirjutab Püha Vaimu kestvast ja aktiivsest tööst ka seoses inimese uuesti sündimisega, pühitsuseluga, õpetuslike probleemide lahendamise ja hereetikute vastu võitlemisega ning usub, et Püha Vaim hoiab kogudust puhtana. Kõike seda näeb ta Püha Vaimu tegevast olevikus, mitte kauges minevikus ning kirjeldab olukorda, mis valitses koguduses tema eluajal¹⁶⁶. Ta aktsepteerib tervenemisi, imesid ja keeltes rääkimist, kui normaalseid kristlikke kogemusi¹⁶⁷.

Üleloomulikku tervenemist oli Novatianus kogenud ka ise, kui ta paranes raskest haigusest, pärast seda, kui oli läbi viidud hädaristimine¹⁶⁸.

¹⁶³ *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Novatian>, 28.04.2020.

¹⁶⁴ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5, ANF 05, Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.1509.

¹⁶⁵ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.61-62.

¹⁶⁶ *Ibid* 63.

¹⁶⁷ Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House, 2002, lk.21.

¹⁶⁸ King, J.D, *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.51.

21. CYPRIANUS

Thascius Caecilius Cyprianus elas aastatel 200-258 ja oli Kartaago kiriku piiskop¹⁶⁹. Cyprianuse prohvetlikku spiritualiteeti võib hoomata mitte ainult tema enda kirjutistes, vaid ka kirjas, mis on adresseeritud temale. Nii kirjutavad talle Valerianuse aegse tagakiusamise all kannatanud kristlased, et Cyprianuse Püha Vaimuga täidetud prohvetlik sõnum (kiri) oli neile kinnituseks¹⁷⁰. Kuidas Cyprianus ise kirjasse suhtus, ei ole teada, aga selle adressaadid nägid kirjas Püha Vaimu läbi antud prohvetlikku sõnumit. Kydd rõhutab Harnackile viidates, et Cyprianus ise uskus, et Issand on inspireerinud ja volitanud teda sõnumit edasi andma¹⁷¹.

Kaitstes ennast kui katoliku kiriku piiskoppi Florentius Pupianuse kriitika vastu, kes pani küsimärgi alla Cyprianuse sobivuse sellesse ametisse, viitab viimane muuhulgas nägemusele, millele ta toetus¹⁷². Cyprianus mainib nimetatud lõigus ka seda, et on inimesi, kelle jaoks on nägemused ja unenäod naeruväärsed, aga ennast ta nendega ei seosta. Ta ise pidas nähtut ehtsaks Jumalast antud nägemuseks, aga vihjab ka sellele, et kõik ei nõustunud tema seisukohaga. See näitab lugejatele, et inimeste suhtumine vaimuilmingutesse oli muutumas. Kiriku juhid olid olnud karmid montanismi ründamisel, aga sellele vaatamata ei pandud küsimärgi alla andeid kui selliseid. Cyprianuse ajal oli olukord kirikus muutunud¹⁷³.

Cyprianuse usku nägemustesse ja ilmutustesse ilmestab ka lugu kellestki Aafrika piiskopist, kes oli suremas ja palus, et Jumal võiks pikendada tema elu. Nägemuses ilmus talle särav ja hiilgav olend, keda inimsilmad vaevu võisid vaadata ja noomis teda kõhklemise eest¹⁷⁴. Samuti viitab ta ilmutustele ja nägemustele oma kirjas usklikele, olles ise Deciuse tagakiusamislaine eest põgenenud. Ta noomib koguduse vanemaid, kes olid vastupidiselt tema korraldustele, hakanud kogudusse tagasi võtma neid, kes

¹⁶⁹ *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Saint-Cyprian-Christian-bishop>, 06.04.2020.

¹⁷⁰ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.71.

¹⁷¹ *Ibid* 72.

¹⁷² Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5, ANF 05, Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.891.

¹⁷³ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.72.

¹⁷⁴ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5, ANF 05, Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.1078-1079.

olid tagakiusu ajal oma usku salanud. Cyprianus käskis selle lõpetada ning kirjutas, et selle eest on neid hoiatatud, nii unes kui ilmsi saadud nägemuste kaudu ja et isegi Püha Vaimuga täidetud lapsed on saanud Jumalalt sellekohaseid hoiatusi ¹⁷⁵. Cyprianus uskus, et lapsed on Pühalt Vaimult saanud visioone ja auditsioone, mitte ainult unes, vaid ka ilmsi, ekstaasi seisundis ¹⁷⁶.

Lisaks prohvetlusele, ilmutustele ja nägemustele, uskus Cyprianus ka kurjade vaimude väljaajamise.

Kirjas Donatusele väidab Cyprianus, et kristlastele on Vaimu läbi antud lisaks erinevatele kristlikele voorustele ka võime tervendada haigeid ja ajada välja deemoneid. See vägi antakse inimesele tema usku mööda ¹⁷⁷. Sellele järgneb värvikas kirjeldus, kuidas deemoneid tugevate hoopidega lüüakse, nii et inimesed vaeveldes pikali langevad, uluvad ja oigavad üha kasvava valu käes. Kristlased otsekui peksaksid neid piitsadega ja põletaksid deemoneid tulega.

Sarnaselt Marcus Minucius Felix'ile kirjutab ta, et mõnikord lähevad demonid välja koheselt, aga vahel järk-järgult, vastavalt sellele, kuidas kannataja usk või tervendaja arm seda võimaldavad ¹⁷⁸.

Cyprianuse elav kirjeldus demonite väljaajamisest jätab mulje, et ta on isiklikult olnud selle tunnistajaks ¹⁷⁹. Kirjutades Demetrianusele, kutsub ta teda pealt vaatama, kuidas paganlikud jumalad paljastavad endid demonitena, kui kristlased neid inimestest välja ajavad. Demonid anuvad, olles seotud ja värisevad nagu vangid ning tunnistavad otsekui ülekuulamisel, et nad on demonid, mitte jumalad ¹⁸⁰.

Cyprianuse julge väljakutse paganlikule ebajumalateenistusele ei jäta ruumi kahtlusteks, et tegemist oli sündmustega, mis leidsid aset tema elu ajal ning ta kasutas neid kartmatult apologetilistel eesmärkidel.

¹⁷⁵ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5*, ANF 05, *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.709.

¹⁷⁶ Dodds, Eric Robertson, *Pagan and Christian in An Age of Anxiety, Some aspects of religious experience from Marcus Aurelius to Constantine*, Cambridge University Press, 2001 (esmaväljaanne 1965), lk.66.

¹⁷⁷ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5*, ANF 05, *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.681.

¹⁷⁸ Ibid 1066.

¹⁷⁹ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.79.

¹⁸⁰ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5*, ANF 05, *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.1056.

Cyprianus kirjeldab ka demonite väljaajamist ristimise läbi. Ta mainib inimesi, kes on saanud ristitud surivoodil ja seejärel paranenud ning kasvanud usus ja taevases armus. Teiselt poolt on sagedased ka näited nendest, kes ristituina langevad tagasi pattu ning selle tagajärjel on rüve vaim tagasi tulnud. Ristimisel aeti demon uskliku usu läbi välja, aga kuri vaim sai tulla tagasi, kui inimese usk pärastpoole hääbuma hakkas ¹⁸¹.

Eraldi tervendamisimedest, lahus eksortsismist või ristimisest, Cyprianuse kirjutistes juttu ei ole. Daunton-Fear pakub võimaliku põhjusena välja seda, et mõned aastad pärast Cyprianuse kirjade kirjutamist, tabas Aleksandriat katk (võimalik, et tüüfus või rõuged) ja tappis poole linna rahvastikust. Selles hukkus nii kristlasi kui paganaid ¹⁸². Oma raamatus *Moraalist* tunnistab Cyprianus, et nii kaua kui kristlased on selles maailmas, jagavad nad inimkonna saatust näljahädades, kallaletungides, põuas, laevahukkudes ja haigustes. Selles kõiges peab kristlane olema kannatlik ja mitte nurisema ¹⁸³.

Kui usk ja vooreslikkus olid eeltingimusteks vaimuandide omandamisel, siis kahjuks olid Põhja-Aafrika kirikus sellega kehvad lood. Deciuse aegse tagakiusamise ajal (249-250) ütles suurem osa Kartaago kristlastest oma usust lahti, paljud neist veel enne kui tagakiusamine algas. Isegi osa vaimulikkonnast taganes usust ¹⁸⁴.

Üllatav on see, et kuigi meil puuduvad tervenemise tunnistused, on teada mitmeid lugusid sellest, kuidas inimesed Jumala karistuse alla langesid. Mees, kes ütles lahti Kristusest, jäi seejärel tummaks, naine, kes oli külastanud avalikku sauna, sai rüveda vaimu ning hammustas endal keele otsast, kannatas soolehaiguse käes ja suri hiljem ¹⁸⁵.

Cyprianuse usk prohvetlusse, ilmutustesse, nägemustesse ja demonite väljaajamisse, ei jäta kahtlust, et ta uskus vähemalt teatud vaimuandide toimimisse tol ajal.

¹⁸¹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5*, ANF 05, *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.945-946.

¹⁸² Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.80-81.

¹⁸³ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5*, ANF 05, *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.1073.

¹⁸⁴ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.81.

¹⁸⁵ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 5*, ANF 05, *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian, Appendix*, lk.1021.

22. GREGORIUS THAUMATURGOS

Origenese õpilane Gregorius Thaumaturgos elas aastatel ca 213-270-275 ¹⁸⁶.

Nyssa Gregorius kirjutab, et kui Gregorius alustas oma tegevust Neokaisareas, oli linnas seitseteist kristlast, tema surses aga oli seal kõigest seitseteist paganat. Tema elust on kirjutatud viis biograafiat (ladina, süüria ja armeenia keeles), kus loetletakse imesid, mille tõttu on ta teeninud välja tiitli Thaumaturgos ehk Imetegija. Gregorius olevat kuulutanud prohvetlikult, tervendanud haigeid ja ajanud välja deemoneid ning see näib olevat tema eduka misjonitöö võti. Burgess nimetab teda üheks kuulsaimaks *post-apostlikuks väe-evangelistiks* ¹⁸⁷.

Kappadookia Basilius paigutab Gregoriuse kõhklemata apostlite ja prohvetite sekka, kuna ta olevat käinud samas Vaimus, nagu nemad. Tema ennustused tulevikusündmuste kohta ei jäänud milleski alla suurtele prohvetitele. Olles ülikülluslikult varustatud kõigi andidega, mida Vaim tema läbi, väe, tunnustähtede ja imede näol ilmutas, nimetati teda teiseks Mooseseks isegi kiriku vaenlaste poolt ¹⁸⁸.

Socrates Scholasticus kirjutab oma teoses *Kiriku ajalugu*, et kui Gregorius pärast õpinguid Origenese juurest kodumaale naasis, siis olles alles ilmik, tegi ta palju imesid, tervendas haigeid ja ajas välja kurje vaime, isegi oma kirjadega ¹⁸⁹.

Daunton-Fear juhib siiski tähelepanu sellele, et ei Gregoriuse enda säilinud kirjutised ega ka Eusebiuse viited tema tegevusele, ei vihja kuidagi tema hilisemale reputatsioonile imetegijana. Nyssa Gregorius toetus suulisele pärimusele ja oli Daunton-Fear'i hinnangul oma materjali valikus mõnevõrra lohakas. Osa Thaumaturgosele omistatud imedest olid kindlasti väljamõeldised, aga mitmed eksortsismi juhtumid näivad siiski olevat pealtnägijate poolt kinnitatud ¹⁹⁰.

¹⁸⁶ *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/cathen/07015a.htm>, 15.04.2020.

¹⁸⁷ Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.38-39.

¹⁸⁸ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Nicene and Post-Nicene Fathers Series II, Volume 8*, NPNF2-08. Basil: Letters and Select Work, lk.243.

¹⁸⁹ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Nicene and Post-Nicene Fathers Series II, Volume 2*, NPNF2-02. *Socrates and Sozomenus Ecclesiastical Histories*, lk.281.

¹⁹⁰ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.98.

23. LACTANTIUS

Lucius Caecilius Firmianus Lactantius elas aastatel 240-ca 320 ¹⁹¹. Raamatus *Jumalikul õpetused (Institutiones Divinae)* viitab ta kolmes kohas eksortsismile.

Deemonid saavad Lactantiuse järgi kahjustada üksnes neid, keda Jumala käsi ei kaitse ja kes pole tõe müsteeriumisse (*sacramento*) pühitsetud. Tema väitel aga kardavad deemonid õigeid, kes kummardavad Jumalat ning nad on sunnitud nende käskluse peale inimestest välja minema. Eksortsisti sõnad mõjuvad deemonitele nagu piitsutamine. Nad ei saa valetada Jumala ega usklike ees ning tunnistavad üles ka oma nimed. Häbistatuina ja ulgudes, nagu oleks neid pekstud ja põletatud, lähevad nad välja inimestest. Nii suur on Lactantiuse sõnul Jumala tundmise ja õiguse vägi ¹⁹².

Eelpool toodud kirjelduses näeb Daunton-Fear tugevat Tertullianuse ja Cyprianuse mõju ¹⁹³, aga 4.27.1-3 kirjeldab autor risti märgiga deemonite eemale peletamist juba pealtnägija perspektiivist. Lactantius illustreerib seda näitega kristlastest, kes olid koos oma isandatega paganlikul ohvriteenistusel. Kui nad tegid risti märgi enda otsaesisele, siis olid paganlikud ennustajad võimetud nende isandatele tulevikku ennustama. Paganate jumalad olid sunnitud põgenema ¹⁹⁴. 5.21 kirjutab autor, et deemonid kardavad Jeesuse nime ja kui nad on inimestest välja aetud, siis püüavad nad kristlastele kätte maksta, õhutades paganaid neid taga kiusama ning püüdes seeläbi valuga nõrgestada nende usku või neid tappa, et keegi nende kurjust ei takistaks. Lactantius toonitab ka seda, et kurjade vaimude väljaajamine ja kaitse nende vastu on tõhus üksnes siis, kui kristlaste vahel valitseb rahu. Lahkmeel õõnestab seda ¹⁹⁵.

Haigete tervendamisest ja muudest kaasaegsetest imedest Lactantius ei kirjuta.

¹⁹¹ *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Lactantius>, 20.04.2020.

¹⁹² Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 7, ANF07. Fathers of the Third and Fourth Centuries: Lactantius, Venantius, Asterius, Victorinus, Dionysius, Apostolic Teaching and Constitutions, Homily, and Liturgies*, lk.135 .

¹⁹³ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.116.

¹⁹⁴ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 7, ANF07. Fathers of the Third and Fourth Centuries: Lactantius, Venantius, Asterius, Victorinus, Dionysius, Apostolic Teaching and Constitutions, Homily, and Liturgies*, lk.285.

¹⁹⁵ *Ibid* 351 .

24. ARNOBIUS

Arnobius (surn.330) nägi Jeesuse imedes tõestust tema jumalikkusest. Ta osutas sellele, et Jeesus andis ka oma õpilastele meelevalla teha imesid ning et just seetõttu levis kristlus üle kogu tuntud maailma. Kritiseerides Roomas levinud Asclepiuse tervenduskultust, rõhutas ta Jeesuse ja kiriku tervendusteenistuse ülimuslikkust tolle suhtes. Kristuse täiuslikud tervendamised jätsid varju Asclepiuse kultuse ebatäiuslikud tervenemised ¹⁹⁶.

Daunton-Fear tsiteerib Spiegl'i, väites, et enne Arnobiust ei ole mitte keegi nii erakordselt ja jõuliselt konstrueerinud tõestust Jeesuse jumalikkusest, toetudes tema imedele ¹⁹⁷. Ta vastandab teineteisele paganatele eeskujuks olevad filosoofid ja Jeesuse, kelle imeline vägi tervendas haigeid, tegi nägijaks pimedana sündinud inimesi ja äratas üles surnuid ¹⁹⁸.

Arnobius kirjutab enam kui sajast inimesest, kelle Kristus on terveks teinud erinevatest haigustest, et Tema nime kasutatakse kurjade vaimude välja ajamiseks ning et see vaigistab ennustajad ja teeb tühjaks uhkete maagide jõupingutused, kuna selles nimes on suurem vägi ¹⁹⁹.

Siiski ei usu ta, et kristlastele oleks siin ilmas lubatud kaitset haiguste, laevahukkude, viljatuse, laste kaotuse, maise vara konfiskeerimise, tulekahjude, orjastamise või sõdade eest. Mis puudutab seda *liha kesta*, siis selles osas ei ole kristlastele antud mingit lootust ega töotust neid aidata. Kannatusi ei tohiks karta ega nende eest põgeneda. Parem on vabaneda selle keha ahelatest ning pääseda pimedusest ²⁰⁰.

Arnobiuse kirjelduse põhjal võib väita, et haigete tervendamine ja kurjade vaimude väljaajamine oli levinud praktika kristlikus kogukonnas, mida tema esindas.

¹⁹⁶ King, J.D, *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.52-53.

¹⁹⁷ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.111-112.

¹⁹⁸ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Ante-Nicene Fathers Volume 6, ANF06. Fathers of the Third Century: Gregory Thaumaturgus, Dionysius the Great, Julius Africanus, Anatolius, and Minor Writers, Methodius, Arnobius*, lk.1004.

¹⁹⁹ Ibid 966.

²⁰⁰ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.114.

25. EUSEBIUS

Eusebius Kaisareast (ca 260-340 ²⁰¹), kes kirjutas ülevaate esimeste sajandite kirikuloost, annab käesoleva töö tarvis palju olulist informatsiooni. Näiteks Montanuse, Alcibiadese, Theodotuse ja nende Früügia prohvetliku liikumise järgijate populaarsuse kiire kasvu põhjusena nägi ta seda, et paljud imepärased Jumala anded toimisid erinevates kogudustes ning see pani paljusid uskuma, et tegemist on tõeliste prohvetitega ²⁰². Kuna kristlased eeldasid, et ebatavalised asjad nende seas aset leiavad, siis polnud neil raske võtta vastu Montanust ja tema järgijad ²⁰³.

Eusebiuse tsitaatidest on näha, et tema arvates peab prohvetiand koguduses toimima kuni Issanda tulekuni, *nagu apostel kirjutab* ²⁰⁴. Näib, et prohvetlik and oli loomulik osa koguduse teenimisest ja praktikast ning montaniste ei kritiseeritud selle eest, et nad uskusid prohvetlusse, aga ortodoksne kirik mitte. Põhjus oli viisis, kuidas montanistid prohveteerisid ja selles, et mitmed nende prohveteringud osutusid valedeks ning loomulikult ka liikumise skismaatilises iseloomus.

Eusebius uskus, et tugevaim tõestus Jeesusest kui Messiast, oli tema võime tervendada halvatuid, pimedaid ja pidalitõbiseid oma sõnaga, vastavalt sellele, mida oli tema kohta kirjutatud ²⁰⁵. Ta uskus, et Jeesuse imed ei piirdunud esimese sajandiga, vaid et Issand ilmutab tänini oma väge nendele, keda ta selle vääriliseks peab. Siiski on need Jeesuse imedega võrreldes *kerged tõendid Tema väest* ²⁰⁶. Kirjutades esimese sajandi lõpu ja teise sajandi alguse evangelistidest (Quadratus jt), ütleb ta et nende jaoks olid prohvetlik and ja paljud imeteod täienduseks sõna väele ²⁰⁷.

Dodds on samuti seisukohal, et varajased apoloogeidid ei rääkinud palju Jeesuse isiksusest või lepituse doktriinist, vaid toetusid selle asemel peamiselt kahele argumendile, mille nende tänapäevased järeltulijad on suures osas hüljanud: imede

²⁰¹ *The Catholic Encyclopedia*, <https://www.newadvent.org/cathen/05617b.htm>, 29.04.2020.

²⁰² Eusebius, *The Church History*, Paul L.Meier, Kregel Publications, Grand Rapids MI, 1999, lk.179.

²⁰³ Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993, lk.48.

²⁰⁴ Eusebius, *The Church History*, Paul L.Meier, Kregel Publications, Grand Rapids MI, 1999, lk.191.

²⁰⁵ *The Tertullian Project*, http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_de_11_book9.htm, Chapter 13; 03.05.2020.

²⁰⁶ *The Tertullian Project*, http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_de_05_book3.htm, Chapter 4; 03.05.2020.

²⁰⁷ Eusebius, *The Church History*, Paul L.Meier, Kregel Publications, Grand Rapids MI, 1999, lk.125-126.

argumendile ja prohvetluse argumendile. Dodds on veendunud, et selles järgisid varajased apoloogidid Uue Testamendi kirjutajate eeskju ²⁰⁸.

Muuhulgas viitab Dodds ääremärkuses ka Lietzmannile, kes väidab, et imed olid lemmikteemaks varajases kristlikus kunstis ²⁰⁹. Ka see vihjab imede olulisusele varajaste kristlaste kogukondades.

Eusebius kirjutab ka demonite väljaajamisest ning kinnitab, et Jeesuse nimi ja puhtaimad palved ajavad välja kogu demonite töö. Tema sõnul värisevad demonid tänapäevalgi Jeesuse nime ees ja lahkuvad, kuuletudes üksnes Tema Nime väele ²¹⁰.

Tähelepanuväärne on Eusebiuse sõnastus Issanda väe avaldumise kohta. Ta kirjutab, et Issand osutab mõningaid väheseid märke oma väest neile, keda ta peab vääriliseks. Sellest järeldab Daunton-Fear, et kirikus oli vähe inimesi, kes võisid demonstreerida Jeesuse väge läbi tervendamise andide. Eusebius ise toetub pigem ratsionaalsetele argumentidele, sest neid ei saa nii lihtsalt maagia pähe kõrvale heita ²¹¹.

Eusebiuse sõnul on Jumala juurde tulnud suured rahvahulgad, kreeklased ja barbarid, üle kogu maailma ning saanud vabaks igat liiku pattudest, haigustest ja vaimu hädadest ²¹². Daunton-Fear näeb selles võimalikku viidet ristimisel aset leidnud tervenemistele ²¹³.

Kokkuvõttes annab Daunton-Fear hinnangu, et 3. sajandi lõpus ja 4. sajandi alguses olid tervendamise anded kristlaste seas harv nähtus ning neid mainivad pigem impeeriumi idapoolsetel aladel kirjutatud allikad ²¹⁴.

²⁰⁸ Dodds, Eric Robertson, *Pagan and Christian in An Age of Anxiety, Some aspects of religious experience from Marcus Aurelius to Constantine*, Cambridge Univesity Press, 2001 (esmääljaanne 1965), lk.123-124.

²⁰⁹ Ibid 124.

²¹⁰ *The Tertullian Project*, http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_de_05_book3.htm, Chapter 6; 03.05.2020.

²¹¹ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.128.

²¹² *The Tertullian Project*, http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_de_11_book9.htm, Chapter 13; 03.05.2020.

²¹³ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.128-129.

²¹⁴ Ibid 131.

26. SERAPIONI SAKRAMENTAARIUM

Serapioni Sakramentaarium on 4. sajandi keskel kirjutatud ja Egiptusest pärit liturgiliste palvete kogumik, mida seostatakse Thumuis'i linna piiskop Serapioniga²¹⁵. Sellest, kui suure osa palvetest moodustavad palved haigete tervenemise eest, võib järeldada, et tegemist oli väga olulise teemaga antud usukogukonna jaoks. Palves number 5 palutakse Jumala tervendavat väge iga haiguse ja kurja vaimu vastu; et haigused lahkuksid ning et pühitsetud õli, millega inimest võitakse ja pühitsetud vesi, mida juuakse, võiks olla neile tervendavaks ravimiks. Palves number 17 palutakse õli pühitsemisel, et Issanda ja Päästja Jeesuse Kristuse Isa võiks saata oma tervendava väe sellesse õlisse ning et haiged saaksid terveks kõigist haigustest (viidates Mt 4:23 tekstile), et see kaitseks kõigi demonite eest ning ajaks vajadusel need inimesest välja. Järgneb pikk loetelu erinevatest haigustest ja vaevustest, millest pühitsetud õliga võitnud inimene peaks vabaks saama. Palves number 22 palutakse jälle haigete tervenemise pärast. Palutakse, et Jumal sõitleks haigusi ja tõstaks (haigevoodist) üles haiged, et tervenemise kaudu saaks austatud Jumala püha nimi ja tema ainusündinud Poja Jeesuse Kristuse nimi. Palves number 27 palutakse jälle teiste seas ka haigete tervenemise pärast, et Jumal annaks neile täiusliku tervise, nii hinge kui ihu jaoks. Palve number 30 on seotud käte pealepanemisega õnnistamiseks ja haigete tervendamiseks. Palutakse, et kõik haiged võiksid haigustest vabaneda ja terveks saada, aga lisatakse ühtlasi, et neid arvataks olema tervise väärilised. Palutakse, et Jumala ainusündinud Poja nimi võiks olla haigetele ravimiks ja terviseks²¹⁶.

Daunton-Fear viitab Barrett-Lennardi uurimusele *Sakramentaariumist*, kes osutab sellele, et kuus palvet kolmekümnest puudutavad mingil moel tervenemist. Unikaalne on selle üriku liturgiliste palvete hulgas Barrett-Lennardi sõnul ka see, et euharistia palve keskendub tervenemisele²¹⁷.

²¹⁵ Ecclesia.gr, Official website of the Church of Greece, http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/material/1957_2_5_rodopoulos1.pdf, 04.05.2020.

²¹⁶ Internet Archive, <https://archive.org/details/bishopsarapionsp06sera/page/n6/mode/2up>, 03.05.2020.

²¹⁷ Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009, lk.139.

27. ANTONIUS

Antonius elas aastatel ca 251-356 . Tõenäoliselt Athanasiuse poolt kirjutatud *Antoniusse elu (Vita St Antoni)* autentsuse üle käivad vaidlused tänini, kuid selle mõju Nikaia kirikukogu järgsele kristlusele enamasti ei vaidlustata. Raamatu mõju askeetluse kasvule on ilmselge ²¹⁸.

Olles loobunud kõigest oma maisest varast ja alustanud askeedi elu, tõmbas Antonius ligi suurel hulgal järgijaid. Jutustus tema elust on läbi põimitud imelugudest ja tunnustähedest. Eriti silmatorkav on Pühalt Vaimult saadud võime eristada ja välja ajada kurje vaime. Kirjutise autor segab aga valimatult kokku ebatõenäolisi ja usumatuid lugusid nendega, millel on olemas selged paralleelid Pühakirjas. Isegi kui lugeja välistab kõik imelood, kui hagiograafilised ja ebausutavad, annab raamat meile ometi hea pildi sellest, millised olid neljanda sajandi kristlaste ootused ja uskumused. Püha Vaimu vägi avaldus imede ja tunnustähedega kaudu, kuid sai osaks ainult vähestele ja erilistele inimestele ²¹⁹.

Mitmed haigete tervendamised meenutavad lugejale Pühakirjast tuntud lugusid. Näiteks tuli Antoniusse juurde Fronto nimeline mees, kes oli pimedaks jäämas ja näris vahetpidamata oma keelt. Tulnud Antoniusse juurde, palus ta, et viimane tema eest palvetaks. Antonius käskis tal koju minna ning lubas, et mees saab terveks. Mees aga ei lahkunud, vaid jäi paigale mitmeks päevaks. Kõrbeisa käskis tal lahkuda, öeldes, et ta ei saa terveks, kuni ei lähe tagasi Egiptusesse. Kui mees lõpuks lahkus ja Egiptusesse tagasi jõudis, sai ta momentaalselt terveks. Kirjutise autor rõhutab, et Antonius oli need juhtnöörid saanud Issandalt palves ²²⁰.

Lugu meenutab Mt 15:22-28 Kaananea naise, Lk 17:12-19 kümne pidalitõbise ja Jh 4:46-53 kuninga ametimehe poja tervenemise jutustust, kellel Jeesus käskis asuda teele, usus et kohale jõudes on ime sündinud.

Samuti kirjeldatakse, et Antonius nägi nägemustes sageli isegi sündmusi, mis leidsid aset Egiptuses. Haigeid tervendas ta mitte käsklusi andes, vaid palvetades ja hüüdes

²¹⁸ Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.45.

²¹⁹ Ibid 45-46.

²²⁰ *The Catholic Encyclopedia*, <https://www.newadvent.org/fathers/2811.htm>, 03.05.2020.

appi Kristuse nime, et kõigile oleks selge, et see on Issand, kes osutab oma heldust, tervendades kannatajaid läbi Antoniusse ²²¹. Raamatu autor rõhutab tervenemise kontekstis eriliselt usu tähtsust ning seda, et Jeesuse käskis oma õpilastel tervendada haigeid, ajada välja kurje vaime, olles tasuta saanud ja tasuta andes. Ilmselt pidas Antonius Jeesuse ja apostlite eeskujuna ning õpetust normatiivseks ka Jeesuse tulevastele õpilastele ja ei uskunud, et imed lakkasid pärast apostlite surma.

Antonius olevat skeptikuid üles kutsunud, kas tervendama seestunuid oma ideede või ebajumalate abil või olema tunnistajaks sellele, kuidas Kristuse vägi neid terveks teeb. Athanasiuse väitel Antonius ise tervendas neid ²²².

Antoniusel eluloos on lisaks haigete tervendamisele ka rohkesti näiteid demonite väljaajamisest ning kokkupõrkeid ja võitlusi demonitega. Samuti kirjeldatakse mitmeid nägemusi ja ilmutusi, kuigi Antonius ise ei olewat tahtnud neist teistele rääkida.

Ise ei näinud ta imedes, haigete tervendamises või demonite väljaajamises vaimuliku küpsuse mõõdupuud ega eesmärki omaette, öeldes:

Kedagi ei mõisteta hukka seepärast, et temal pole andi tulevaste asjade ennustamiseks; keegi ei saa õndsaks seepärast, et talle on mõni ilmutus osaks saanud, vaid see on õnnis, kes Jumalat teenib ja teeb Ta tahtmist ²²³.

On arusaadav, miks kardinal Leon Joseph Suenens nimetab algupärast munklust karismaatiliseks liikumiseks ²²⁴. Tegemist ei olnud lihtsalt maailmast eraldumisega, vaid sügavama vaimsuse otsimisega ja sellest võrsuvate karismaatiliste andide ja kogemuste kasutamisega inimeste abistamiseks.

Antoniusel elu on sajandeid olnud inspiratsiooniallikaks munkadele, erakutele ja müstikutele. See esindab spiritualiteeti, mis eelistab müstilist Jumala kogemust intellektuaalsele kristlusele.

²²¹ Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Pentecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.48.

²²² Keener, Graig S. *Miracles: The Credibility of the New Testament Accounts vol.1*, Grand Rapids, MI, Baker Academic, 2011, lk.362.

²²³ Matson, D.H, *Algkristlased*, Tallinna Immanueli Evangeeliumi Kristlaste Vabausuühingu Kirjastus 1938, lk.48.

²²⁴ Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House, 2002, lk. 38.

28. APOSTLIKUD KONSTITUTSIOONID

Apostlikud Konstitutsioonid (Constitutiones Apostolorum) on kaheksast traktaadist koosnev kogumik, mis on koostatud Antiiookias umbes aastal 375 ²²⁵.

Konstitutsioonide 8. raamatu 1. peatükis korratakse Markuse 16. ptk. pikema lõpu teksti tunnustähedest, mis järgnevad usklikele. Järgmises lõigus tunnistatakse, et need anded anti alguses apostlitele ning siis ka nendele, kes apostlite sõnumi kaudu usklikuks said. Vaimuandeid nähakse tööriistadena evangeeliumi kuulutamisel. Tekst rõhutab, et haigeid tervendama, deemoneid välja ajama, surnuid üles äratama või keeli rääkima ei pea iga usklik, vaid üksnes need, kellele on antud vastavad anded. Rõhutatakse, et need, kes on Jumalalt saanud andeid, näiteks prohvetiande või imetegusid, ei peaks ennast kõrgemaks teistest, kellel neid andeid ei ole. Igale kristlasele on antud mingid anded, kuid need on erinevad, näiteks tarkusesõna, tunnetusesõna, vaimude eristamine, tulevaste asjade etteteadmised, õpetamine, kannatlikkus, talitsetus. Andide omamine ei sõltu inimestest, vaid Jumalast, kes neid jagab ²²⁶. 8. raamatu 2. peatüki lõpus räägitakse ka naistest, kellel on erinevaid vaimuandeid ja manitsetakse kõiki andide omanikke alandlikkusele. 8. raamatu 3. peatükis kirjutatakse, et Jumal annab oma andeid vastavalt oma tahtele ning et ta võib need tagasi võtta neilt, kes on valelikud või vaenlase vaimust inspireeritud. Konkreetselt nimetatakse prohvetlust ja imetegusid ²²⁷. 8. raamatu 26. peatükis kirjeldatakse eksortsisti ametisse määramist ja ilmutuse läbi saadud tervendamise andi sellega seoses. ²²⁸. Presbüterite pühitsemise palves palutakse, et Jumal täidaks neid tervendamise andidega ²²⁹, vee ja õli pühitsemise palves aga, et Jumal võiks nende kaudu tervendada haigeid, ajada välja haigusi ja pagendada deemoneid ²³⁰.

Apostlike Konstitutsioonide koostajad pidasid vaimuandeid, imesid ja eksortsismi oluliseks ning eeldasid, et need on loomulik osa kristlikust elust ja teenimisest.

²²⁵ King, J.D., *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019, lk.65.

²²⁶ Wordpress.com, <https://ldsfocuschrist2.files.wordpress.com/2012/03/apostolic-constitutions-william-whiston.pdf>, 07.05.2020, lk.161-163.

²²⁷ Ibid 164

²²⁸ Ibid 188.

²²⁹ Ibid 185.

²³⁰ Ibid 189.

29. AUGUSTINUS

Augustinus elas aastatel 354-430²³¹ ja oli Põhja-Aafrikas Hippo linna piiskop.

Augustinuse suhtumine vaimuandidesse oli kahetine. Oma homiilias 1. Johannese kirjast, kirjeldab ta Püha Vaimuga täitumise kogemusi Apostlite tegude raamatus ja seda, kuidas õpilased nelipühapäeval Vaimuga täitusid ning hakkasid rääkima teisi keeli. Ta väidab, et tegemist oli üksnes selleks perioodiks mõeldud ja mööduva tunnustähena, mis tähistas evangeeliumi levikut kõigi keelteni kogu maailmas. Augustinus ei ootagi, et keegi tema ajal käte pealepanemise järel keeltes rääkima hakkaks. Ta eitab seda, et keeltes rääkimine võiks olla märk Püha Vaimuga täitumisest. Püha Vaimu ligiolu märgiks on tema jaoks armastus ligimeste vastu²³².

Jumala riigist (De civitate Dei) 22:8 vastab Augustinus kriitikute küsimusele, selle kohta miks ei toimu tänapäeval taolisi imesid, nagu varem. Sellega panid kriitikud küsimärgi alla ka imede toimumise minevikus. Augustinus vastab, et imed olid vajalikud selleks, et maailm hakkaks uskuma. Samuti kinnitab ta kriitikele, et imed toimuvad ka läbi sakramentide ja pühakute reliikviate juures, kuid need ei ole nii märkimisväärsed kui varasemad. Ta kurdab, et kaasaegsed imed ei ole kogu rahvale teada isegi paljudes kohtades, kus need aset leidsid. Järgneb pikk nimekiri kaasaegsetest imedest. Esimesena nimetab ta Milaanos toimunud imet. Piiskop Ambrosius oli unenäos saanud teada kahe märtri, Protasiuse ja Gervasiuse matmispaiga ning nende reliikviate juures sai terveks pime mees. Järgmiseks kirjeldab ta endise Kartaago advokaadi Innocentiuse tervenemist pärasoole fistulitest. Meest oli opereeritud ja erinevate meditsiiniliste protseduuridega ravitud ning nüüd ootas ta hirmunult järgmist operatsiooni. Koguduse vanemate palve peale sai ta täielikult terveks ja arst kinnitas tervenemise fakti. Samuti kirjeldab ta Innocentia nimelise naise tervenemist rinnavähist. Naine sai unenäos korralduse, et ta peab Ülestõusmispühal ristitud inimestest esimesel laskma enda tervenemise pärast palvetada, tehes ristimärgi vähi haavandi kohale. Naine sai terveks ja tema tervenemist kinnitas ka arst, kes oli teda ravinud. Sellele järgnevad veel mitmed näited erinevatest imedest: podagra

²³¹ Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011, lk.56.

²³² Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Nicene and Post-Nicene Fathers Series I Volume 7, NPNF1-07. St. Augustine: Homilies on the Gospel of John; Homilies on the First Epistle of John; Soliloquies*, lk.850.

paranenud arst, ristimisel halvatuses ja songast tervenenu Curubis, pimedana tervenemine märter Stefanose reliikvia juures, Euchariuse nimelise Hispaania preestri tervenemine ja hilisem surnust üles äratamine, Hesperiusse nimelise mehe perekonda, teenijaid ja kariloomi vaevanud deemonite väljaajamine ja veel mitmed kurjadest vaimudest vabanemised. Ta kirjeldab ka uskliku naise surnust üles äratamist Caspaliumi linnas, Bassuse nimelise Hippo süürlase tütre surnust üles äratamist, Irenaeuse nimelise maksukoguja surnust üles äratamist, Eleusinuse nimelise mehe imikust poja surnust üles äratamist jne. Augustinus tunnistab, et vähem kui kahe aasta jooksul pärast Stefanose reliikviade toomist Hippo-Regiusse, on aset leidnud enam kui seitsekümmend imet ja mitmed imed pole veel kirja pandudki. Calamas olid reliikviad olnud kauem ja Augustinuse väitel on seal ka rohkem imesid sündinud. Ta kirjutab pikalt ühe Kappadokia Kaisarea suursuguse perekonna seitsmest vennast ja kolmest õest, kelle peale nende hiljuti leestunud ema oli needuse pannud. Nad kõik kannatasid, värisedes kohutavalt üle kogu keha. Otsides abi kõikjalt, üle kogu Rooma maailma, tulid üks vend ja õde, Paulus ja Palladia, Hipposse umbes viisteist päeva enne ülestõusmispühi. Iga päev palvetasid nad kirikus, püha Stefanose reliikviade juures, oma tervenemise pärast. Ülestõusmispühade ajal langes mees kirikus palve ajal äkitselt maha ja jäi otsekui magama. Mõne aja pärast tõusis ta püsti, olles oma ihuhädast täielikult terveks saanud. Terve kirik täitus kiitushüüetest. Augustinus rääkis mehe tervenemisest kirikus kolmandal päeval pärast ülestõusmispühi. Samal jumalateenistusel sai reliikviade juures palvetades terveks ka tema õde²³³.

Imeks pidas Augustinus ka seda, kuidas ta ise oli mitu päeva kannatanud tugeva hambavalu käes, nii et viimaks ei saanud ta enam isegi rääkida. Ta kirjutas oma palvesoovi vahatahvile ja andis juuresolevatele lähedastele lugeda. Tema sõnul: *Vaevalt olime palves põlvi nõtkutanud, kui too valu kadus*. Augustinus ise oli sellest kohkunud, sest midagi taolist polnud ta oma elus veel kogenud.²³⁴

Kokkuvõtteks võib öelda, et Augustinus ja Põhja-Aafrika kristlaskond, kellest ta kirjutab, uskusid tervenemisimedesse, nägemustesse ja kurjade vaimude väljaajamisse. Imed võisid toimuda palve peale või kokkupuutes reliikviatega.

²³³ Christian Classics Ethereal Library, <https://www.ccel.org/fathers.html>, 28.04.2020, Philip Schaff, *Nicene and Post-Nicene Fathers Series I Volume 2*, NPNF1-02. *St. Augustine's City of God and Christian Doctrine*, lk.1088-1099.

²³⁴ Aurelius Augustinus *Pihitudused* (Confessiones), Tallinn, Logos, 1993, lk.187.

Kokkuvõte

Käesoleva magistrieksami osatöö hüpotees oli, et vaimuanded ja vaimuilmingud, mis olid omased Jeesusele, apostlitele ja algkogudusele, hakkasid küll järgnevatel sajanditel järk-järgult hääbuma, kuid säilisid siiski märkimisväärselt erinevates kristlikes kogukondades.

Uurides kirikuisade ja kristlike autorite kirjutisi ning kirikukordasid apostlikest isadest kuni Augustinuseni, võib järeldada, et vaimuanded ja vaimuilmingud ei lakanud toimimast. Vaatluse all oleva ajaperioodi jooksul teisesid mitmed vaimuandidega seotud praktikad, näiteks haigete tervendamine. Uues Testamendis nimetatud haigete õliga võidmise praktika, leiab vähe kajastust esimeste sajandite patristilises kirjanduses. Samas tulid kasutusele uued praktikad, nagu ristimärgi tegemine haigete tervendamisel ja eksortsismil, ning hiljem ka pühakute ja reliikviate kultusega seotud haigete tervendamine.

Mõne autori juures on täheldatav ka teisenenud arusaamine vaimuandide olemusest ja eesmärgist.

Antud perioodi jooksul muutus ka vaimuandide ja vaimuilmingute esinemise sagedus. Isegi Tertullianus, kes rõhutab vaimuandide tähtsust ja kirjeldab värvikalt nende toimimist, tunnistab, et võrreldes apostlitega on neil Vaimu ainult osaliselt, mitte täiel määral. Origenes mainib esimesena, et vaimuanded on hääbumas. Tema sõnul olid tema ajal toimunud imed, tervenemised ja eksortsism kõigest *jäljed* sellest, mis toimus Jeesuse ja apostlite ajal. Eusebius peab tema ajal toimunud imesid väikesteks, võrreldes Jeesuse ajaga ja kirjutab, et need on mõningad ja vähesed märgid, mis saavad osaks neile, kes on seda väärt. Augustinus usub, et keelte vaimuand anti ainult piiratud perioodiks ja et, olles täitnud oma eesmärgi, lakkas see toimimast.

Antud perioodi vaimuandide ja vaimuilmingute esinemist analüüsis, tuleb tõdeda, et järk-järgult muutusid need üha enam piiskoppide, preestrite ja munkade/erakute pärusmaaks. Samas võib mõnes kohas näha, et nendest võisid osa saada ka ilmikud, nende seas lapsed, orvud, naised, lesed ja vanurid. Alates Justinus Märtrist kohtame mõtet, et Jumal jagab oma andeid üksnes neile, kes on seda väärt.

Kõige sagedamini esineb vaatluse all oleva perioodi kirjalikes allikates tunnistusi haigete tervendamisest ja kurjade vaimude väljaajamisest. Haruldased pole ka ilmutused, nägemused ja prohvetlik kõnelemine. Harvemini mainitakse mõnesuguseid keeli ja nende tõlgitsemist.

Vaimuanded esinesid enamasti misjoni ja evangelismi kontekstis, aga mitme allika põhjal võib näha, et ka koguduse jumalateenistustel.

Korduvalt esineb kirikuisade kirjutistes apostel Pauluse kirja pandud vaimuandide nimekiri, millest võib järeldada, et neid usuti endiselt toimivat.

Kokkuvõtteks võib öelda, et töö alguses esitatud hüpotees on leidnud kinnitust.

Kasutatud kirjandus ja allikad

- Anderson, Allan Heaton, *An Introduction to Pentecostalism*, Cambridge, Cambridge University Press, 2014.
- Andresen, Carl; Ritter, Adolf Martin, *Kristluse ajalugu I/1*, Tartu, Greif, 1998.
- *Apostlikud isad*, Eesti Keele Sihtasutus, tõlge Kalle Kasemaa, kommentaarid ja märkused Anne Kull, Tallinn, 2002.
- Aurelius Augustinus, *Pihtimused (Confessiones)*, Tallinn, Logos, 1993, (ladina keelest tõlkinud Ilmar Vene).
- Bernard, David, *A History of Christian Doctrine – The Post Apostolic Age to the Middle Ages AD 100-1500, Volume 1*, Hazelwood MO, 2004.
- Burgess, Stanley M, *Christian Peoples of the Spirit, A Documentary of Penecostal Spirituality from the Early Church to the Present*, New York University Press, USA, 2011.
- Daunton-Fear, Andrew, *Healing in the Early Church, – The Church's Ministry of Healing and Exorcism from the First to the Fifth Century*, Paternoster, USA, 2009.
- Dodds, Eric Robertson, *Pagan and Christian in An Age of Anxiety – Some aspects of religious experience from Marcus Aurelius to Constantine*, Cambridge Univesity Press, 2001 (esmaväljaanne 1965).
- Doles, Jeff, *Miracles & Manifestations of the Holy Spirit in the History of the Church*, Walking Barefoot Ministries, USA, 2008.
- Dunn, James D.G, *Jesus and the Spirit*, SCM Press, London, 1997.
- Durasoff, Steve, *Pentecostalism today: Bright wind of the Spirit*, Rhema Bible Church, Tulsa, Oklahoma, 1972.
- Eusebius, *The Church History*, Paul L. Meier, Kregel Publications, Grand Rapids MI, 1999.
- Hyatt, Eddie, *2000 Years of Charismatic Christianity*, Lake Mary, Florida, Charisma House , 2002.
- Kamps, Timothy J, *Demon Possession and the Believer in the Early Church*, Xulon Press, USA, 2014.
- Keener, Graig S. *Miracles: The Credibility of the New Testament Accounts vol.1*, Grand Rapids, MI, Baker Academic, 2011.

- King, J.D, *Healing in History: Volume One: Post Apostolic (100-600)*, USA, Christos Publishing, 2019.
- Kydd, Ronald A.N, *Charismatic Gifts in the Early Church*, Hendrickson Publishers Inc, USA, 1993.
- Matson, D.H, *Algkristlased*, Tallinna Immanueli Evangeeliumi Kristlaste Vabausüüingu Kirjastus 1938.
- Rienecker, Fritz; Maier, Gerhard, *Suur Piibli Leksikon*, Logos, Tallinn, 2011.
- Salumaa, Elmar, *Süsteematilise teoloogia käsiraamat ehk dogmaatika märksõnades*, Kirjastus Logos, EELK Usuteaduse Instituut, Tallinn, 2008.
- Twelftree, Graham H, *In the Name of Jesus: Exorcism among Early Christians*, Baker Academic, USA, 2007.
- Warfield, Benjamin B, *Couterfeit Miracles, A History of Fake Miracles and Healings in the Christian and Catholic Tradition, with Arguments in Favor of Cessationism*, Pantianos Classics, Monee, IL, USA, 2020 (First published in 1918).
- *Christian Classics Ethereal Library*, <https://www.ccel.org/fathers.html>
- Ecclesia.gr, Official website of the Church of Greece, http://www.ecclesia.gr/greek/press/theologia/material/1957_2_5_rodopoulos1.pdf
- *Encyclopaedia Britannica*, <https://www.britannica.com>
- *Encyclopedia.com*, <https://www.encyclopedia.com>
- Internet Archive, <https://archive.org/details/bishopsarapionsp06sera/page/n6/mode/2up>
- *Kirik ja Teoloogia*, <https://kjt.ee/2017/08/saalomoni-oodid-1-osa/> , tõlkinud Amar Annus.
- *Kirik ja Teoloogia*, <https://kjt.ee/2017/08/saalomoni-oodid-2-osa/> , tõlkinud Amar Annus.
- Ric Barrett-Lennard, *The Canons of Hippolytus and Christian Concern with Illness, Health, and Healing*, <http://www.religion.emory.edu/faculty/robbins/Pdfs/HippolytusBarrett-lennard.pdf>
- *The Catholic Encyclopedia*, <http://www.newadvent.org/>

- *The Didascalia Apostolorum in English*, tõlge Margaret Dunlop Gibson, M.R.A.S, C.J. Clay and Sons, Cambridge University Press Warehouse, London, 1903,
<https://ia800307.us.archive.org/15/items/didascaliaaposto00gibsuoft/didascaliaaposto00gibsuoft.pdf>
- *The Tertullian Project*, <http://www.tertullian.org>
- *The Apostolic Tradition of Hippolytus of Rome*, www.stjohnsarlingtonva.org,
[http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic Tradition by Hippolytus.pdf](http://www.stjohnsarlingtonva.org/Customer-Content/saintjohnsarlington/CMS/files/EFM/Apostolic%20Tradition%20by%20Hippolytus.pdf)
- Wordpress.com,
<https://1dsfocuschrist2.files.wordpress.com/2012/03/apostolic-constitutions-william-whiston.pdf>